

onderzoek Ineke (1%)

1%	totale score
----	--------------

1%	http://hbo-kennisbank.uvt.nl/cgi/fontys/show.cgi?fid=3141
----	---

1%	http://alledagenpauze.typepad.com/my_weblog/2009/03/nadelen-van-prestatiegerichtheid-in-onderwijs.html
----	---

Niets is zo ongelijk

als de gelijke behandeling van ongelijken!

(Galjaard)

Onderzoek naar de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen op de basisschool

Ineke Wiegersma Begeleiders:

Student nummer: 210176 Angeline van der Kamp

Mieke Urff

Master SEN Coachend Innoveren Ans Boosten

Juni 2010

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave

2

Samenvatting

4

Hoofdstuk 1

Inleiding

5

Hoofdstuk 2

Literatuuronderzoek

7

2.1

Inleiding

7

2.2

Hoogbegaafd

7

2.3

Eigenschappen en kenmerken van hoogbegaafde leerlingen

12

2.4

Handelingsgerichte werkwijze om hoogbegaafdheid in kaart te brengen

14

2.5

Veranderingsprocessen in een team

17

2.6

Samenvatting

18

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

18

3.1

Inleiding

18

3.2

Onderzoeksvorm

19

3.3

Respondenten

20

3.4

Data verzamelen

21

3.5

Validiteit

22

3.6

Betrouwbaarheid

22

3.7

Triangulatie

22

3.8

Ethiek

23

3.9

Samenvatting

24

Hoofdstuk 4

Data presentatie en resultaten

24

4.1

Inleiding

24

4.2

Data presentatie

24

4.3

Samenvatting

29

Hoofdstuk 5

Data-analyses

30

5.1

Inleiding

30

5.2

Data-analyse

30

5.3

Samenvatting

32

Hoofdstuk 6

Antwoorden en conclusies

33

6.1

Inleiding

33

6.2

Antwoorden en conclusies

33

6.3

Samenvatting

36

Hoofdstuk 7

Evaluatie

36

7.1

Inleiding

36

7.2

Evaluatie en aanbevelingen

36

7.3

Evaluatie van het onderzoeksproces

37

7.4

Aanbevelingen voor vervolgonderzoekers

38

7.5

Samenvatting

38

Literatuurlijst

39

Bijlagen

42

Bijlage 1

Acht Intelligenties van Howard Gardner (1983)

42

Bijlage 2

Profielen van hoogbegaafde leerlingen. (Betts en Neihart, 1988)

43

Bijlage 3

Korte vragenlijst

45

Bijlage 4

Interviewvragen

46

Bijlage 5

Enquête

47

Bijlage 6

Reacties vragenlijst

53

Bijlage 7

Eén uitgewerkt interview

56

Bijlage 8

Enquête totaal ingevuld

60

Samenvatting

Dit is het verslag van mijn praktijkonderzoek dat ik heb uitgevoerd in het kader van mijn opleiding Master Special Educational Needs (SEN) bij Fontys in Nijmegen.

Het betreft hier een onderzoek naar de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen op mijn school, waar ik werkzaam ben als intern begeleider.

Wij willen leerlingen zo optimaal mogelijk begeleiden en onderwijs op maat aanbieden. Tijdens mijn werk als ib-er loop ik er tegenaan, dat er geen protocol (hoog)begaafdheid aanwezig is, bij ons op school. Hetgeen resulteert in het niet eenduidig en niet optimaal begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen.

Om veranderingen in gang te zetten, is het belangrijk dat daar een draagvlak voor is en dat er een nulmeting wordt gedaan zodat je weet wat je startpunt is. Dit heeft geleid tot mijn onderzoeksvraag:

Wat is er nodig om (hoog)begaafde leerlingen te begeleiden op de basisschool?

Om die vraag te kunnen beantwoorden heb ik een aantal deelvragen geformuleerd:

Welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Hoe wordt er nu gesignaleerd?

Welke stappen worden er nu genomen, als een leerling aangemerkt wordt als (hoog)begaafd?

Middels literatuuronderzoek is het begrip (hoog)begaafdheid vanuit verschillende invalshoeken bekeken en zijn een aantal begrippen verhelderd zoals, intelligentie, signaleren en onderpresteren.

Het onderzoek is een kwalitatief survey, een beschrijvend onderzoek, want ik beschrijf de beginsituatie. Met behulp van een vragenlijst, interviews en een enquête heb ik antwoord gekregen op mijn onderzoeksvraag en deelvragen. De respondenten waren collega's uit mijn team.

Mijn onderzoek heeft er ook toe geleid dat mijn collega's nu 'warm lopen' voor het onderwerp (hoog)begaafdheid, dit heeft geresulteerd in een breed draagvlak en inzicht in de noodzaak van het vaststellen van een protocol.

Dit zijn echter niet de enige resultaten van mijn onderzoek.....

Hoofdstuk 1 Inleiding

Dit onderzoek is uitgevoerd op een basisschool in Gelderland. Daar ben ik werkzaam als intern begeleider, bovenbouwcoördinator, leerkracht en ik ben lid van het managementteam. Bij het onderzoek zijn mijn collega's betrokken, leerkrachten basisonderwijs.

De missie van de school is Meer dan onderwijs!

Het onderwijs is gericht op de optimale ontwikkeling van elk individueel kind. Wij denken dit te bereiken door alle kinderen onderwijs op maat aan te bieden, adaptief onderwijs, daarbij staan de drie basisbehoeften autonomie, competentie en relatie centraal (Luc Stevens, 1994). De school kent differentiatie ten aanzien van het tempo, interesse, niveau en werkvormen. In het schoolplan staat duidelijk omschreven hoe om te gaan met leerlingen die niet mee kunnen komen met de reguliere lesstof, die uitvallen aan de onderkant. Over leerlingen die meer uitdaging behoeven, (hoog)begaafde leerlingen is echter nog maar weinig vastgelegd. Schoolplan. (2007-2011), 5-7 Het gevolg is dat de begeleiding van die leerlingen niet optimaal verloopt.

Mijn onderzoeksvraag is:

Wat is er nodig om (hoog)begaafde leerlingen te begeleiden op de basisschool?

Om die vraag te kunnen beantwoorden heb ik een aantal deelvragen geformuleerd:

Welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Hoe wordt er nu gesignaleerd?

Welke stappen worden er nu genomen, als een leerling aangemerkt wordt als (hoog)begaafd?

Het doel van het onderzoek is dat het voorziet in een teamgedragen basis voor een protocol voor (hoog)begaafde leerlingen.

Het doel in het onderzoek is dat er in kaart gebracht wordt hoe de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen nu plaatsvindt, zodat er aanbevelingen gedaan kunnen worden t.a.v. zaken die nodig zijn om een protocol op te stellen.

Als intern begeleider ben ik verantwoordelijk voor de zorg bij ons op school.

In de praktijk zie ik dat leerkrachten niet goed weten welke stappen zij kunnen nemen als een leerling goed scoort op toetsen, werk foutloos maakt en snel klaar is. Of hoe zij een leerling kunnen begeleiden die onderpresteert. Ook constateer ik dat er onduidelijkheid bestaat over welke leerlingen er bedoeld worden met (hoog)begaafd. Wil men er op een eenduidige manier mee om gaan dan is het nodig om daar duidelijkheid over te krijgen. Leerkrachten hebben verschillende opvattingen over (hoog)begaafde leerlingen. Dat zorgt ervoor dat de signalering en begeleiding nu niet hetzelfde verloopt.

Als er een verandering plaats vindt in een team en je wilt deze goed implementeren, is het van cruciaal belang, dat het team er ook van overtuigd is dat het nodig is, dat er een visie aan ten grondslag ligt, die door het hele team wordt gedragen.

Volgens Drent (1998) is het van cruciaal belang om zo vroeg mogelijk vast te stellen of er sprake is van (hoog)begaafdheid bij een leerling. Men kan dan snel maatregelen nemen om te voorkomen dat een leerling zich gaat aanpassen aan het niveau van de groep en gaat onderpresteren. De leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen maken dat de reguliere lesstof voor hen niet toereikend is. De leerlingen werken vaak in een hoog tempo. Zij hebben minder tijd nodig om zich nieuwe dingen eigen te maken en zij hebben minder behoefte aan instructie. Als je ervoor wilt zorgen dat deze leerlingen hun motivatie behouden en een goede werkhouding ontwikkelen, dan moet een school extra maatregelen treffen, volgens Drent. De extra maatregelen waar Drent het over heeft komen vast te staan in een protocol. Dat is er bij mij op school nu nog niet, wat ervoor zorgt dat onderpresteren, motivatieverlies en een slechte werkhouding nu nog voorkomen.

In de volgende hoofdstukken zal ik mij verder verdiepen in de literatuur over (hoog)begaafdheid en wat deze kan betekenen voor de beantwoording van mijn onderzoeksvraag. Er wordt ook nagegaan wat het betekent voor een team, als er een veranderingsproces plaatsvindt, een verandering ten aanzien van de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen

Hoofdstuk 2 Literatuuronderzoek

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt uiteen gezet wat er in de literatuur staat over (hoog)begaafdheid, de kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen en de verschillende typen. Een handelingsgerichte werkwijze om (hoog)begaafdheid in kaart te brengen, wordt ook beschreven. Tijdens mijn werk als intern begeleider loop ik er tegenaan dat de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen niet eenduidig verloopt. Er is geen protocol aanwezig dat maakt dat elke leerkracht naar eigen inzicht deze leerlingen opspoort en begeleidt. De verschillende modellen die gebruikt worden om (hoog)begaafdheid te beschrijven, kunnen helpen om inzicht te krijgen in de factoren die een rol spelen bij de ontwikkeling van (hoog)begaafdheid. Er is te zien waar eventuele knelpunten zitten waar de leerkracht adequate hulp kan bieden. De problemen die meer- en hoogbegaafde leerlingen in het onderwijs kunnen ondervinden zijn hetzelfde, daarom zal het woorddeel 'hoog' in hoogbegaafd steeds tussen haakjes staan.

2.2 Hoogbegaafdheid

2.2.1 Theoretische achtergronden

Er is geen eenduidige definitie te geven voor (hoog)begaafdheid, omdat men uit kan gaan van verschillende invalshoeken. Het blijft altijd van belang, dat je je als leerkracht afvraagt wat de onderwijsbehoeften van een kind zijn, meer dan dat je je vastpint op de vraag of een kind (hoog)begaafd is. Het komt bij ons op school sporadisch voor dat leerlingen getest worden op (hoog)begaafdheid en er dus een 'bewijs' is. Er zijn leerlingen die niet alle kenmerken bezitten die bij een (hoog)begaafde leerling horen, maar die wel specifieke begeleiding behoeven.

Er is door De Bruin-de Boer e.a. (1993) gekozen om hoge intelligentie als maat te nemen voor (hoog)begaafdheid.

Want bij (hoog)begaafdheid spelen veel factoren een rol die niet eenduidig zijn vast te stellen. Zij hebben het over hoogintelligente kinderen in plaats van (hoog)begaafde kinderen. Over het algemeen wordt er gesproken van hoogbegaafdheid bij een IQ, intelligentiequotiënt, van boven de 130. Dan nog blijft het moeilijk om eenduidig vast te stellen of een kind hoogbegaafd is, omdat de uitslag van een IQ-test geen absolute grenzen aangeeft. Er wordt ook over intelligentie verschillend gedacht.

De stromingen van respectievelijk Robert Sternberg en Howard Gardner geven ons inzichten die ons helpen om niet alleen te kijken naar leerlingen die hoog scoren op toetsen, maar ook naar leerlingen die op een andere gebied uitblinken.

Robert Sternberg(1985) onderscheidt drie categorieën;

- 1.Creatieve intelligentie, zodat je ideeën kunt ontwikkelen.
- 2.Analytische intelligentie, zodat je kunt analyseren of je ideeën goed en passend zijn.
- 3.Praktische intelligentie, zodat je je ideeën toe kunt passen.

Hij zegt dat iedereen een voorkeur heeft voor een bepaalde intelligentiestijl, maar dat er meestal een combinatie is van de drie categorieën. Het is goed om al deze vormen te benutten. Begaafden weten zelf heel goed waar ze goed in zijn en hoe ze dat het beste naar boven kunnen laten komen. Howard Gardner(1983) gaat ervan uit dat er ten minste acht soorten intelligentie¹ bestaan zoals bijvoorbeeld; Verbaal-Linguistische intelligentie, Visueel-Ruimtelijke intelligentie en Interpersoonlijke intelligentie. Deze intelligenties zien wij op school terug bij leerlingen die uitblinken in onder andere het schrijven van verhalen, schilderen, toneelspelen of muziek maken. Er zijn ook leerlingen die goed leiding kunnen geven of sociaal zeer competent zijn.

De gewone IQ- test meet alleen vaardigheden op het gebied van taal en logica. Deze intelligenties worden daarin niet meegenomen. Dus blijft het belangrijk dat je je bewust bent, als leerkracht, wat de begeleidingsbehoeften zijn van de leerlingen en dat je in gesprek gaat met de leerlingen. Dat je niet alleen uitgaat van de toetsresultaten van taal en rekenen.

In 1979 kwam Joseph Renzulli door onderzoek tot de conclusie dat de basis voor (hoog)begaafdheid ligt in de drie componenten: hoge intelligentie, motivatie en creativiteit.

Franz Mönks heeft dit model in 1985 uitgebreid met de omgevingsfactoren: gezin, school en vrienden. Met vrienden worden 'peers' bedoeld, ontwikkelingsgelijken, bij hoogbegaafden hoeven dat niet altijd leeftijdsgenoten te zijn. Mönks gaat ervan uit, dat de drie persoonlijke factoren pas tot ontwikkeling kunnen komen in samenspel met de omgevingsfactoren. (Drent, 1998)

Het Meer-Factoren-Model van Mönks is het meest gangbare model van (hoog)begaafdheid. In het model geven de overlappende cirkels aan dat dan hoogbegaafdheid tot uiting komt.

Figuur 1. Meer-factoren-model van Mönks

Gagné heeft ook een model ontwikkeld waarin aangegeven wordt hoe de verschillende factoren op elkaar inwerken. Hij heeft de component aanleg (Giftedness) erbij genomen. Bij jonge kinderen is het goed te zien of zij van nature bepaalde talenten hebben meegekregen omdat de invloed van de omgeving dan nog niet groot is. Bij ouderen is het vooral te zien in de snelheid en het gemak waarmee zij zich nieuwe dingen eigen maken.

figuur 2. Model van Gagné

Heller heeft aan het model van Mönks en Gagné ook nog de meervoudige intelligenties van Gardner toegevoegd.

Het geeft duidelijker het verschil aan tussen capaciteiten en prestaties. Heller geeft ook aan dat motivatie van invloed is op het presteren, net als omgaan met stress, faalangst en leer- en werkstrategieën. Bij Heller zie je duidelijk dat

het niet alleen gaat om de capaciteiten maar dat het een samenspel is van talent, persoonlijkheid en omgeving. Het linkerrijtje van het diagram is wat er in zit. Het rechterrijtje is wat er uit kan komen. Boven en onderaan vinden je de factoren die dat beïnvloeden.

Het model van Heller is eigenlijk het meest complete model omdat het laat zien welke factoren een rol spelen en hoe die op elkaar inspelen bij het tot uiting kunnen komen van (hoog)begaafdheid. Als je weet hebt van dit model kan het je handvatten bieden bij de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen in de klas. Wij zijn de omgeving en kunnen daarom invloed uitoefenen op de andere factoren.

figuur 3. Multi-dimensionaal Model van begaafdheid en talent van Heller

Span en Nelissen (2000) gaan nog verder.

Zij stellen in hun visie vast dat je pas kan spreken van een (hoog)begaafde leerling als die dat ook laat zien in zijn/haar prestaties. Die prestaties moeten regelmatig te zien zijn, gedurende een langere tijd en van een hoog niveau zijn. Het mogen niet alleen prestaties op een specifiek gebied zijn maar het moet gaan over een breed terrein. Zij gaan ervan uit dat hoogintelligente kinderen geen speelbal zijn van hun aanleg en omgeving maar dat zij zelf een actieve rol spelen bij de ontwikkeling van hun potentieel. Leerlingen zullen die inzet alleen maar laten zien als zij daartoe uitgedaagd worden middels een onderwijsaanbod dat afgestemd is op hun behoeften. Als je niet aansluit bij hun behoeften en leerstof aanbiedt dat niet op niveau is, kunnen zij ook niet laten zien wat zij in hun mars hebben. Een neveneffect daarvan kan zijn dat zij hun motivatie verliezen en gaan onderpresteren. Dit zie ik ook gebeuren bij leerlingen waarbij te laat gesignaleerd wordt dat zij meer uitdaging nodig hebben. Dit pleit voor een vroege, eenduidige signalering van (hoog)begaafde leerlingen.

De definitie die voor het onderwijs te gebruiken is is:

“Een kind is hoogbegaafd wanneer het op school uitzonderlijke prestaties levert ofwel in staat moet worden geacht om op school uitzonderlijke prestaties te leveren.” (Drent 1998)

2.3 Eigenschappen en kenmerken van hoogbegaafde leerlingen

Uit de theorie kan je afleiden dat het belangrijkste kenmerk van (hoog)begaafdheid hoge intelligentie is. Daar horen andere eigenschappen bij, wil de (hoog)begaafdheid ook tot uiting komen. Drent en van Gerven (2009) onderscheiden een aantal leereigenschappen zoals; snel van begrip, goed geheugen, groot probleemoplossend vermogen en een brede algemene kennis. Zij noemen ook een aantal persoonlijkheidskenmerken van (hoog)begaafde leerlingen te weten; beschikt over een groot doorzettingsvermogen, is taalvaardig en kan spelen met taal en heeft behoefte aan een grote mate van autonomie.

Deze eigenschappen hebben een directe invloed op de onderwijspraktijk. Omdat de manier waarop iemand kennis tot zich neemt en de manier waarop iemand omgaat met die kennis bepaalt hoe je leert, aldus Drent en van Gerven (2009). Een (hoog)begaafde leerling heeft een eigen leerstofaanbod en een eigen pedagogische benadering nodig. Juist die eigen benadering is nodig om een leerling goed tot zijn/haar recht te laten komen. Dit maakt een (hoog)begaafde leerling een zorgleerling. Erkennen dat deze leerling een andere begeleiding nodig heeft, betekent meestal ook erkenning van de tekortkomingen van de school. (Welling, 2005). De leerling kan het niet zelf. De leerkracht zal steeds aansluiting moeten zoeken bij deze leerling. Daarbij is kennis van eigenschappen en kenmerken onontbeerlijk. Bij het vinden van antwoorden op mijn deelvragen: welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen en hoe wordt er gesignaleerd en begeleid zal dat aan de orde komen.

Betts en Neihart (1988) hebben, gebaseerd op jarenlange ervaring en begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen in het onderwijs, een indeling van profielen² gemaakt.

Zij hebben zes profielen gemaakt waarbij niet alleen aangegeven wordt welk gedrag bij welk profiel hoort, maar ook welke begeleiding er gegeven zou moeten worden vanuit school. Ze hebben het over de succesvolle leerling, de

uitdager, de onderduiker, de drop-out, de leerling met leer- en/of gedragsproblemen en de zelfstandige leerling. Een leerling heeft niet zijn hele leven hetzelfde profiel. Het kan door verschillende oorzaken en onder invloed van de omgeving veranderen. De school is voor kinderen een belangrijke omgevingsfactor, daar moeten wij ons van bewust zijn en ervoor zorgen dat die factor bijdraagt tot een succesvolle ontwikkeling.

2.3.1 Onderpresteren

Een definitie van onderpresteren is:

“Onderpresteren is langdurig minder presteren dan op grond van iemands capaciteiten verwacht zou mogen worden.” (Kaufmann 1991)

Onderpresteren is bij (hoog)begaafde leerlingen een veelvoorkomend probleem.

Er zijn absolute- en relatieve onderpresteerders. Absolute onderpresteerders zijn leerlingen die beneden hun eigen niveau en beneden het groepsgemiddelde presteren. In de meeste gevallen gaat deze vorm van onderpresteren ook nog gepaard met ernstige gedragsproblemen. Ze hebben een slechte werkhouding en zijn soms echte stoorzenders. Zij kunnen ook op sociaal en emotioneel gebied in de knel komen. (Lammers van Toorenburg, 2005) Relatieve onderpresteerders presteren beneden hun eigen niveau maar rond het groepsgemiddelde. Deze vorm komt het meeste voor. Deze leerlingen vallen niet op omdat zij zich hebben aangepast aan de groep, zij willen niet opvallen. Zij zijn bijna onzichtbaar voor de leerkracht. (van den Heuvel, Jurgens e.a., 2000) Het is van groot belang om een gesprek te voeren met de ouders. Vaak is er een discrepantie tussen wat een kind op school laat zien en hoe het zich thuis gedraagt. Onderpresteren ontstaat door o.a. een inadequaat leerstofaanbod. Het gaat om leerstof die hen niet interesseert en/of uitdaagt. Nieuwe leerstof wordt tijdens de klassikale instructie meerdere malen herhaald. Daar hebben (hoog)begaafden geen behoefte aan, zodat zij een selectieve luisterhouding kunnen ontwikkelen. Freeman (1998) noemt dit het Three-times problem. Omdat de leerstof zo vaak herhaald wordt dwalen de gedachten van de leerling steeds af en mist hij op het laatst cruciale instructie. Dat kan zorgen voor kennishiaten. Die ervaringen zorgen voor demotivatatie en slechte prestaties. Van invloed zijn ook de algemene houding t.o.v. school, de sociale contacten van de leerling, de relatie tussen het kind en zijn ouders en de houding van de leerkracht. Wanneer een leerling slechte resultaten laat zien, zal er op een remediërende manier met deze leerling worden omgegaan. Hetgeen weer zorgt voor een verdere demotivatatie en onderpresteren aldus Kieboom (2001). Om uit deze neerwaartse spiraal te komen moet er juist gekeken worden naar wat de leerling uitdaagt. Als het zeer slecht gesteld is met de motivatie, zal de leerling om te beginnen een leer time -out moeten nemen. De leerling hoeft dan even geen resultaten te laten zien bij welk vak dan ook. De bedoeling is dan om aansluiting te vinden bij de interesse van de leerling om hem/haar zo weer gemotiveerd te krijgen. Dit vraagt een begripsvolle houding van de leerkracht. (Kieboom, 2001)

2.4 Handelingsgerichte werkwijze om hoogbegaafdheid in kaart te brengen

2.4.1 Signaleren

Signaleren betekent feitelijk dat je de signalen die een leerling, de ouders en andere betrokkenen afgeven opvangt en op een juiste wijze interpreteert. Om dit goed te doen is het van belang om het gestructureerd te doen, alle bronnen te benutten, geen overhaaste conclusies te trekken en te zorgen voor een vervolgplan.

Hoogbegaafdheid heeft een erfelijke factor en het komt dus voor dat meerdere gezinsleden hoogbegaafd zijn. Thuis kunnen ouders al signaleren dat hun kind zich sneller ontwikkelt dan leeftijdgenoten. Bij kleuters echter spreekt men dan eerder van een ontwikkelingsvoorsprong dan van hoogbegaafdheid. De intelligentie van een kind is pas betrouwbaar te meten als het ongeveer zes jaar is. Ouders herkennen het vaak niet omdat, als het hun oudste kind is, zij weinig vergelijkingsmateriaal hebben. (van den Heuvel en Jurgens e.a., 2000)

Het is belangrijk om zo vroeg mogelijk vast te stellen of een kind hoogbegaafd zou kunnen zijn. Je kunt dan snel inspelen op de ontwikkelingsbehoeften om zo te voorkomen dat een leerling zich gaat aanpassen aan het niveau van de groep of gaat onderpresteren. (Drent, 1998) In de praktijk merk ik dat leerkrachten uit de onderbouw het moeilijk vinden om leerlingen als (hoog)begaafd aan te merken, juist omdat zij als geen ander weten dat jonge leerlingen zich met sprongen kunnen ontwikkelen.

Het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid van Sylvia Drent en Eleonoor van Gerven (2007) biedt een vast protocol voor signalering, diagnostiek en begeleiding van hoogbegaafde leerlingen. Een ander instrument dat ontwikkeld is door Alja de Bruin-de Boer en Jan Kuipers is SiDi R . Zonder een protocol zijn er een aantal manieren om een ontwikkelingsvoorsprong vast te stellen.

Het signaleren in groep 1-2 begint met een intakegesprek met de ouders. Er wordt dan gevraagd naar de voorschoolse ontwikkeling. Er kan ook een voorschoolse invullijst meegegeven worden. Hierbij is het nodig dat de leerkracht weet welke signalen kunnen wijzen op een mogelijke ontwikkelingsvoorsprong. Dan volgt er een signalering in de groep. De leerling kan dan met een observatielijst gestructureerd in kaart worden gebracht. Er volgt weer een gesprek met de ouders en eventueel een afspraak voor een diagnostisch onderzoek.

Het signaleren bij leerlingen in groep 3 t/m 8 gaat praktisch op dezelfde manier. Wat een probleem kan zijn, is dat deze leerlingen al een bepaalde tijd te maken hebben gehad met een inadequaat leerstofaanbod, waardoor de kans op onderpresteren vergroot is. Als dat het geval is, is het heel moeilijk om dat te signaleren en aan te pakken.

Volgens Welling (2005) wordt maar iets meer dan vijftig procent van alle (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs als zodanig herkend. Volgens haar komt dat onder andere omdat leerkrachten niet geleerd hebben waar ze op moeten letten.

2.4.2 Diagnosticeren

Na de signalering is het van belang om diagnostisch onderzoek te verrichten. Dit is de verantwoordelijkheid van de leerkracht en de intern begeleider. Het diagnostisch onderzoek is niet alleen nodig om een bevestiging te krijgen van de veronderstelde capaciteiten van de leerling, maar dient ook als uitgangspunt voor het maken van een handelingsplan. (Drent en van Gerven, 2009)

Het onderzoek zal bestaan uit het invullen van observatielijsten en het uitvoeren van testen. Ook zullen er didactische gegevens worden aangeleverd.

2.4.3 Begeleiden

Het is nu wel duidelijk geworden dat (hoog)begaafde leerlingen een eigen leerstofaanbod en begeleiding nodig hebben. Je kunt dan compacten, verrijken en versnellen.(Drent en van Gerven, 2009). Compacten is het indikken van de reguliere lesstof omdat (hoog)begaafde leerlingen o.a. minder behoefte hebben aan herhaling en grotere denkstappen maken. Compacten is ook het afstemmen van het leerstofaanbod op de behoeften van de leerling. Zo kan demotivatie en onderpresteren bij de leerling voorkomen worden. In de tijd die vrijkomt door compacten kunnen zij verrijkingsstof maken. Verrijken kun je op twee manieren doen, middels verdieping en verbreding. Verdieping is het aanbieden van lesstof die een verdieping is van reguliere leerstof maar die niet uit de methode komt. Verbreding is leerstof die los van de vakken aangeboden wordt.

De verrijkingsstof moet volgens Drent en van Gerven (2009) aan een aantal eisen voldoen wil het een meerwaarde hebben.

Doet een beroep op creativiteit

Het zijn open opdrachten

Er zijn meerdere oplossingsstrategieën mogelijk

Het zijn opdrachten met een probleemgericht karakter

De opdrachten zijn complex

Dat betekent dat de leerkracht die verrijkingsstof aan moet kunnen bieden. Wat concreet inhoudt voor mijn school, dat wij de materialen die aanwezig zijn daar eens op zouden moeten screenen, willen wij tegemoet komen aan de behoeften van deze leerlingen. Alleen het aanbieden van verrijkingsstof is niet voldoende, de rol en houding van de leerkracht is cruciaal. Lukt het de leerkracht het werken in de klas zo organiseren dat er tijd is om ook deze leerlingen instructie en feedback te geven? Vermeldt hij/zij het ook op het rapport zodat de leerling weet dat het belangrijk is?

Volgens Lammers van Toorenborg (2005) is versnellen het overslaan van een of meer groepen of de leerstof van twee groepen in één jaar doorlopen. Wanneer er sprake is van een grote didactische voorsprong en maatregelen als compacten en verrijken blijken onvoldoende te zijn om te voldoen aan de onderwijsbehoeften van een kind, kan versnellen het overwegen waard zijn. De VersnellingsWenselijkheidsLijst van het Centrum voor BegaafdheidsOnderzoek, kan o.a. een hulp zijn bij het bepalen of het wenselijk is dat een leerling een groep overslaat. Veel mensen zijn bezorgd dat vervroegde doorstroming problemen op het emotionele vlak op gaat leveren. Het kan zijn dat (hoog)begaafde leerlingen, door hun cognitieve voorsprong, andere interesses en sociale verwachtingen hebben dan hun leeftijdgenoten. Het zou dan ook kunnen zijn dat een leerling na versnelling op dit vlak beter gaat functioneren, omdat het bij oudere kinderen in de groep komt. Om te voorkomen dat de leerling zich gaat aanpassen aan het reguliere onderwijsaanbod, zal er ook na de versnelling goed begeleid moeten worden om zo tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van deze leerling. (Drent, 1998) Deze leerlingen maken zich de lesstof zo snel eigen, ook al is dat lesstof van een hogere groep, dat verbreden noodzakelijk blijft. Die ervaring hebben wij op school ook. Het verrijken hoeft dan misschien niet direct bij alle vakken, maar dat moet wel goed in de gaten gehouden worden, middels observaties en gesprekken met de leerling en ouders.

2.5 Veranderingsprocessen in een team

Zorgen voor optimaal onderwijs aan (hoog)begaafden is mijn passie. Door cursussen heb ik mij verdiept in deze materie en ben ik er van overtuigd dat zij bij ons op school beter begeleid zouden kunnen worden. Daarvoor zijn een aantal stappen nodig. Een daarvan is het ontwikkelen van een teamgedragen visie over (hoog)begaafdheid.

Hoe veranderingsprocessen plaatsvinden in een organisatie en wat daarvoor nodig is zal aan de hand van het zogenaamde Logisch model van Bateson (Kessels & Smit, via begeleider Fontys) verklaard worden.

Gregory Bateson, een van oorsprong Britse antropoloog, gaat ervan uit dat de identiteit van iemand ook zijn overtuigingen, waarden en normen bepalen. Die bepalen welk gedrag je laat zien. Gedrag verandert alleen blijvend als de identiteit en de overtuigingen mee veranderen. Zolang dat niet het geval is zal iemand weer terugvallen in zijn oude gedragspatroon. Bij de meeste veranderingstrajecten wordt helaas ingestoken op gedragsverandering of het aanleren van vaardigheden. Maar om veranderingen echt te laten slagen zal er een omslag van binnenuit moeten komen. Het zal een vrijwillige keuze moeten zijn om je overtuigingen, je identiteit te veranderen om blijvende gedragsveranderingen in gang te zetten.

Een opgelegde verandering levert de vraag op: "What's in it for me?"

Bij een keuze uit vrije wil kun je je afvragen: "Welke bijdrage kan ik leveren?" (Stempher, 2009) Om een protocol of schoolbeleid op het gebied van (hoog)begaafdheid te laten slagen zal het team ervan overtuigd moeten zijn dat deze leerlingen een specifieke begeleiding nodig hebben.

2.6 Samenvatting

In de literatuur wordt geen eenduidige definitie gegeven van (hoog)begaafdheid.

De verschillende modellen geven ons wel inzicht in de complexiteit en de verschillende factoren die een rol kunnen

spelen bij het al of niet tot uiting komen van (hoog)begaafdheid. Het geeft ook aan dat het signaleren nog niet zo eenvoudig is, zeker niet als er ook nog sprake is van onderpresteren. Het aanschaffen van een goed signalerings- en begeleidingsinstrument zal dan ook zeker tot een van mijn aanbevelingen horen, aangezien wij dat nog niet hebben. De leerkracht vervult hierbij een cruciale rol. Niet alleen bij de begeleiding van de leerling in de groep, maar ook bij het onderhouden van contacten met ouders en de intern begeleider. Kennis vergaren omtrent (hoog)begaafdheid door het team, lijkt ook noodzakelijk. Alleen dan kan er ook een verandering in overtuiging plaats vinden, die nodig is om een gedragsverandering, een verandering in begeleiding van deze leerlingen te bewerkstelligen. Als je niet weet wat (hoog)begaafdheid precies inhoudt, hoe iemand zich kan ontwikkelen, welke factoren daarbij een rol spelen en vooral hoe belangrijk jouw rol als leerkracht is, is het moeilijk om overtuigd te worden dat deze leerlingen, zorgleerlingen zijn.

Vanuit de overtuiging dat wij het belangrijk vinden om (hoog)begaafde leerlingen onderwijs op maat aan te bieden komen wij tot een teamgedragen visie. Ons onderwijs is immers gericht op de optimale ontwikkeling van elk individueel kind!

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik hoe mijn onderzoek is opgebouwd.

Het bestuur van de school heeft door het indienen van een projectvoorstel via de subsidieregeling Excellentieprogramma basisonderwijs, geld binnengehaald om onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen beter vorm te geven. Mijn onderzoek is een nulmeting, zodat duidelijk kan worden waar wij die subsidiegelden aan willen besteden.

Dit heeft geleid tot het formuleren van mijn onderzoeksvraag:

Wat is er nodig om (hoog)begaafde leerlingen te begeleiden op de basisschool?

Om inzicht te krijgen in de wijze waarop de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen nu vorm krijgt, start ik met het houden van interviews met enkele collega's. Om de inbreng van elke collega een plek te geven in het onderzoek, maak ik met behulp van data verkregen uit de interviews, een enquête voor het hele team. Het neveneffect daarvan is, dat er een teamgedragen basis zal worden gelegd voor een protocol (hoog)begaafdheid. In mijn rol als onderzoeker heb ik eerst een korte vragenlijst3 rondgemaild met daarin vier open vragen. De vragen betreffen de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen zoals die nu plaatsvindt in de groepen.

De keuze voor de verschillende vormen van dataverzameling en respondenten worden verantwoord evenals triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid. Daarnaast beschrijf ik de ethische aspecten en tot slot vat ik samen wat de verwachte uitkomsten zijn van mijn onderzoek.

3.2 Onderzoeksvorm

Het is een empirisch kwalitatief onderzoek (Baarda, de Goede e.a., 2009). Empirisch

omdat ik door waarneming vaststel wat zich in de werkelijkheid (empirie) afspeelt. Waarnemen doe ik middels interviews en vragenlijsten. Kwalitatief wil zeggen dat er gebruik gemaakt wordt van verschillende databronnen en dat het een onderzoek is dat plaatsvindt binnen de eigen context, mijn eigen school. Kwalitatief houdt ook in dat de resultaten meestal niet generaliseerbaar zijn naar andere scholen. (Baarda, de Goede e.a. 2009)

De volgende definitie van praktijkonderzoek van van der Donk en van Lanen (2009) vind ik een hele duidelijke:

Praktijkonderzoek in de school is onderzoek dat wordt uitgevoerd door leraren en leraren-in-opleiding, waarbij op een systematische wijze in interactie met de omgeving antwoorden verkregen worden op vragen die ontstaan in de eigen

onderwijspraktijk en gericht zijn op de verbetering van deze praktijk.

Figuur: Kernactiviteiten voor praktijkonderzoek (overgenomen van blz. 18 in het boek)

De onderzoekscyclus van van der Donk en Lanen heb ik doorlopen tijdens mijn onderzoek.

De kernactiviteiten zijn de stappen die je als onderzoeker zet om antwoorden te vinden op je vragen. De onderzoeksoptzet die ik heb gekozen wordt ook wel een kwalitatief survey genoemd, want ik inventariseer hoe er op mijn school (hoog)begaafde leerlingen begeleid worden door mijn collega's. Ook wil ik weten hoe mijn collega's dat ervaren en of zij dat eventueel anders zouden willen en hoe zij dat dan zouden willen. Mijn doel is dus het beschrijven van de begeleiding. (Baarda, De Goede en Teunissen, 2009)

3.3 Respondenten

De respondenten zijn collega's uit mijn team. Zij zijn gekozen op basis van de groep waar zij voor staan. Er zijn leerkrachten uit alle groepen bevraagd, zodat de hele school in kaart wordt gebracht. Het is een groep die representatief is voor de hele school. Dat betekent niet dat alle teamleden gehoord zijn, omdat wij ook parallelgroepen hebben en het team bestaat uit full- en part-timers. Mijn team bestaat uit zestien mensen waarvan ik er zeven heb geïnterviewd. Zelf ben ik part-time leerkracht in groep 8. De leerkrachten die samen met mij deel uitmaken van de werkgroep (hoog)begaafdheid heb ik ook geïnterviewd, zij maken deel uit van de zeven. De vragenlijst heb naar alle zestien collega's gemaild, van twaalf collega's heb ik respons gekregen. Dat is genoeg om uitspraken te kunnen doen die gelden voor het hele team.

Leerlingen heb ik niet meegenomen in mijn groep respondenten, omdat het hier om het in kaart brengen van de begeleiding van de leerkracht gaat. Zij worden door de leerkrachten wel betrokken bij het begeleidingsproces.

3.4 Data verzamelen

Voor het verzamelen van data heb ik vier methoden gebruikt. Als basis voor mijn onderzoeksvraag heb ik literatuuronderzoek gedaan. In de tussentijd heb ik een korte vragenlijst rondgestuurd. Vervolgens interviews gehouden welke geleid hebben tot een enquête. Zij zorgen ervoor dat ik gericht ga waarnemen en op een systematische manier informatie verzamel zodat ik de data kan analyseren en mijn onderzoeksvraag kan beantwoorden. (van der Donk en van Lanen, 2009) De verschillende methoden worden in de volgende paragrafen nader toegelicht en verantwoord.

3.4.1 Literatuuronderzoek en theoretische onderbouwing

Het lezen van de verschillende literaire bronnen heeft mij geholpen bij het formuleren van mijn uiteindelijke onderzoeksvraag en deelvragen. Er is heel veel literatuur over het onderwerp (hoog)begaafdheid, er is dus ook veel te kiezen en te vergelijken. Met behulp van literatuur worden een aantal begrippen verklaard, zoals intelligentie, signaleren en onderpresteren (Drent, 1998). Er wordt ook geprobeerd een definitie te geven van het begrip (hoog)begaafdheid en beschreven hoe de begeleiding aan (hoog)begaafde leerlingen vorm gegeven zou kunnen worden. Dit draagt bij aan de beantwoording van het doel van mijn onderzoek. Als namelijk de beginsituatie in kaart is gebracht, een nul-meting is gedaan, kunnen er conclusies worden getrokken en aanbevelingen worden gedaan teneinde een protocol op te zetten.

3.4.2 Interview

Een goed interview heeft een inleiding, een kern en een slot. (van der Donk en van Lanen, 2009). Voorafgaand aan het interview heb ik verteld wat het doel is van het interview en wat er met de uitkomsten wordt gedaan. Er is gebruik gemaakt van een gedeeltelijk gestructureerd interview⁴. De vragen en de volgorde lagen in principe van tevoren vast maar het 'doorvragen' niet. (Baarda, de Goede e.a., 2009) De vragen zijn opgesteld naar aanleiding van de data van de korte vragenlijst.

3.4.3 Enquête

Met behulp van de data uit de interviews is een enquête⁵ ontwikkeld. Om de validiteit te verhogen heb ik deze eerst voorgelegd aan een collega.

3.5 Validiteit

Met validiteit wordt bedoeld dat je datgene onderzoekt dat je wilt onderzoeken. (van der Donk en van Lanen, 2009) Er zijn heel veel verschillende factoren die je onderzoeksresultaten kunnen beïnvloeden. Je kunt je daar als onderzoeker van bewust zijn en proberen de validiteit te vergroten door bijvoorbeeld de richtlijnen voor vijf vormen van validiteit van Anderson en Herr (1999) te gebruiken. (van der Donk en van Lanen, 2009) Zij onderscheiden onder andere resultaatvaliditeit, daarbij wordt de validiteit verhoogd als je onderzoek leidt tot een daadwerkelijke oplossing van het praktijkprobleem. Volgens hen is dialogische validiteit de mate waarin je onderzoek gevolgd is door verschillende 'critical friends'.

3.6 Betrouwbaarheid

Als je onderzoek betrouwbaar is, wordt daarmee bedoeld dat er bij een herhaling van je onderzoek dezelfde onderzoeksresultaten naar voren komen. Bij een onderzoek in het onderwijs is dit nauwelijks mogelijk. Voor betrouwbaarheid en validiteit in het onderwijs gelden dan ook andere eisen, dan voor een natuurwetenschappelijk onderzoek. Je kunt geen zuivere experimenten uitvoeren, zoeken naar algemene wetmatigheden of oorzaak- en gevolgrelaties vaststellen, omdat in je in een onderwijssituatie te maken hebt met heel veel beïnvloedende factoren. (van der Donk en van Lanen, 2009)

3.7 Triangulatie

Een belangrijk kwaliteitscriterium bij praktijkonderzoek is triangulatie, het gebruik van meerdere bronnen. (Harinck, 2009) In dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van literatuur. Om de diverse inzichten van verschillende schrijvers, kritisch met elkaar te kunnen vergelijken heb ik niet alleen boeken gebruikt maar ook informatie van internet en artikelen, van der Donk en van Lanen (2009) noemen dit brontriangulatie. Verder is er gebruik gemaakt van een kort open vragenlijstje met vier vragen. Daarna zijn er interviews gehouden met verschillende personen uit het team en is er een enquête gemaakt waarop het hele team kon antwoorden, dit noemen van der Donk en van Lanen (2009) methodischetriangulatie.

3.8 Ethiek

Ethische reflectie vindt plaats aan de hand van de zes principes die gehanteerd worden door Fontys OSO bij een praktijkonderzoek dat uitgevoerd is in het kader van een HBO-Master. (Boerman, 2008)

Het principe; vertrouwen, bedrog en zelfbedrog vraagt een houding waarbij je er van op aan kunt dat de resultaten van het onderzoek gebaseerd zijn op navolgbare, transparante gegevens. Naar de literatuur die ik gebruikt heb, is volgens de APA normen verwezen. Vanaf het begin van het jaar heb ik mijn collega's geïnformeerd over mijn opleiding en onderzoek en hun eventuele rol daarin. De resultaten van de eerste korte vragenlijst is naar alle collega's teruggekoppeld via de mail en mondeling.

Zorgvuldig ben ik geweest door regelmatig de fasen in mijn onderzoek te bespreken in het managementteam en de gegevens anoniem te verwerken. Nalatigheid heb ik vermeden door afspraken te maken met mijn respondenten en overlegmomenten te plannen met mijn begeleider en critical friends. Volledigheid en selectiviteit is het principe dat ervan uitgaat dat je geen resultaten achterhoudt, niet opneemt in je onderzoeksverslag, omdat ze niet uitkomen bij de beantwoording van je onderzoeksvraag. Er zijn uitkomsten die niet direct antwoord geven op mijn onderzoeksvraag of deelvragen, maar wel heel goed bruikbaar zijn bij het ontwikkelen van een protocol. Ook zijn er resultaten die vragen om nader onderzoek of verkenning. Aan het principe concurrentie en collegialiteit wordt voldaan door tijdens de overlegmomenten met begeleiders en critical friends, elkaar positief kritisch te volgen en begeleiden. Dit praktijkonderzoek kan beschikbaar gesteld worden voor publicatie zodat ook anderen hier hun voordeel mee kunnen doen. De gegevens zijn zo geanonimiseerd dat de resultaten niet terug te voeren zijn naar de respondenten. Het onderzoek vindt plaats in het kader van de Master SEN opleiding, echter de onderzoeksvraag is van mij, ik ben

zelf eigenaar van het onderzoek.

3.9 Samenvatting

Dit onderzoek is kwalitatief survey, een beschrijvend onderzoek. De respondenten zijn leerkrachten uit mijn team. Middels een korte vragenlijst met vier open vragen, interviews en een enquête voor het hele team, wordt de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen op school in kaart gebracht. Ook zijn validiteit, betrouwbaarheid, triangulatie en de ethische aspecten beschreven. De datapresentatie en analyse beschrijf ik in de volgende hoofdstukken.

Hoofdstuk 4 Data presentatie en resultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de data gepresenteerd die verkregen is uit de vragenlijst⁶, de interviews⁷ en de enquête⁸. Er is een selectie gemaakt die relevant is voor de beantwoording van mijn onderzoeksvraag en deelvragen.

Welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Hoe wordt er nu signaleerd?

Welke stappen worden er nu genomen als een leerling aangemerkt wordt als (hoog)begaafd?

4.2 Data presentatie

4.2.1 Fase 1: Vragenlijst

De vragenlijst is rondgemaild naar het hele team, 16 mensen en ik heb van 7 collega's een reactie gekregen.

Welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Er zijn kinderen die de leerstof van de basisschool sneller door kunnen werken dan de andere kinderen.

Zij hebben minder instructie nodig.

Zij moeten uitgedaagd om meer te maken en vooral leren dat zij ook moeten nadenken over opdrachten. Dat is nu vaak een probleem, zij zijn zo gewend om alles "fluitend" te kunnen maken dat het bijna een onmogelijke opgave is om na te denken over een opdracht en tijd nemen om tot een oplossing te komen.

De leerlingen kunnen meer aan.

Ze willen niet graag een uitzondering zijn.

Ze moeten redelijk zelfstandig kunnen werken, dat kan lang niet iedereen en wil niet iedereen.

Ze krijgen moeilijkere opdrachten maar hebben dan nog steeds het idee dat ze het met twee vingers in de neus kunnen.

Kinderen die er aan de bovenkant uitspringen werken vaak onnauwkeurig.

Hoe wordt er nu signaleerd?

Er worden geen echte uitspraken gedaan over de manier van signaleren nu. Toch zijn er een aantal uitspraken die thuishoren bij deze deelvraag:

Een screeninglijst met handvatten zou handig zijn.

Ik zou willen dat er voor kinderen waarbij gedacht wordt aan hoogbegaafdheid en daaruit voortvloeiend een klas overslaan: een protocol dat gevolgd moet worden. Er moet een onafhankelijk persoon naar kijken en deze geeft een advies. Precies hetzelfde zoals nu met zwakkere leerlingen gebeurt. Het is nu teveel natte vingerwerk, niet goed onderbouwd.

Dat duidelijk moet zijn wanneer we een kind hoog/meerbegaafd noemen

Ik heb een hekel aan de term meer- of hoogbegaafd. Wat is dat, wie zijn dat?

Welke stappen worden er nu genomen?

Leerlingen krijgen de vrijheid om zelf verder te werken in het rekenboek.

Het is vooral extra taal en rekenwerk

Er staat op de weektaak een extra vak voor extra werk

Op papier hebben hoe wij omgaan met deze leerlingen , dus graag een doorgaande lijn in de school.

Gedifferentieerd werken, uitdaging bieden met het ontwikkelingsmateriaal en methoden en vanuit intuïtie.

Er is een poging gedaan om een systeem te ontwikkelen waarmee kinderen zelfstandig een aantal extra opdrachten kunnen maken. (mapje met opdrachten per leerling)

De leerlingen die meer aankunnen hoeven niet mee te doen met de klassikale instructie, dat bepaalt de leerkracht per les.

Er zijn ook uitspraken gedaan over zaken die de collega's die gereageerd hebben graag veranderd zouden willen zien ten aanzien van de begeleiding. Het gaat dan over het inzetten van meer computers en materialen die een beroep doen op andere intelligenties dan taal of rekenen. Zij willen ook meer tijd om deze leerlingen te begeleiden en dat het schoolbreed gedragen wordt.

4.2.2 Fase 2: Interviews

Tijdens de interviews heb ik boven tafel gekregen hoe de leerkrachten signaleren, welke kenmerken zij toekennen aan (hoog)begaafden en hoe zij de begeleiding vorm geven.

Er zijn 7 collega's geïnterviewd. De data verkregen uit de vragenlijst, nodigde mij uit om op deze items door te vragen, aangezien dat nog niet helemaal helder naar voren was gekomen.

Wie worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Aantal respondenten die dit ook noemden:

Leerlingen die verbaal sterk zijn

Leerlingen die stappen overslaan, snel verbanden kunnen leggen

Leerlingen met een goed geheugen

Leerlingen die sociaal competent zijn

Leerlingen die creatief zijn in het bedenken van oplossingen

Leerlingen die snel werken

Leerlingen die altijd alles foutloos maken, hoge scores halen

Leerlingen die geen zin hebben in herhaling en niet nodig hebben

Leerlingen met een brede interesse

Leerlingen die meer aankunnen dan de basislesstof

6

6

1

2

5

4

5

1

6

7

Hoe signaleer je?

Door observatie

Je merkt het aan de vragen die ze stellen

Je ziet dat ze de lesstof snel oppakken

Ze spelen op een hoger niveau

Ze leggen eerder verbanden

Kijken naar toetsresultaten

Kijken naar hun werkhouding

Door in gesprek te gaan met de leerling

Door signalen van de ouders

Vinden geen aansluiting bij de groep op sociaal/emotioneel gebied.

7

5

5

2

2

5

3

3

1

1

Hoe verloopt de begeleiding?

Er worden gesprekken gevoerd met de leerling

De leerlingen krijgen een mapje verrijkingsstof

Ouders worden er bij betrokken

De verrijkingsstof wordt met de leerling besproken

De leerkracht van de vorige groep wordt er bij betrokken

Er is overleg met de intern begeleider

Er is overleg met andere collega's

Door middel van doortoetsen achterhalen welk niveau het kind heeft

De leerling wordt uitgedaagd met allerlei materialen

De leerlingen werken in groepjes op de gang

Er wordt een plan van aanpak gemaakt

6

5

7

6

6

5

6

2

4

1

3

Tijdens de interviews zijn er ook vragen gesteld over de eventuele veranderingen, verbeteringen die deze collega's gerealiseerd zouden willen zien. Zij noemden dan weer vooral aanvullingen te willen op het gebied van uitdagende materialen, anders dan voor taal en rekenen. Ook bleek er behoefte aan een signaleringsinstrument en aan overleg met het hele team over onze visie op (hoog)begaafdheid.

4.2.3 Fase 3: Enquête

Om ervoor te zorgen dat het hele team zijn inbreng kan geven, heb ik met behulp van de data uit de interviews een enquête ontwikkeld voor het hele team. Van de 16 teamleden hebben er 12 gereageerd. Ook hier heb ik weer een selectie van data gemaakt die antwoord geven op mijn onderzoeksvraag en deelvragen. Omdat de enquête voor het grootste deel bestaat uit items die letterlijk uit de interviews komen en praktisch voor iedereen gelden, kies ik ervoor om hier verslag te doen van de zaken die men nog graag zou willen. Items die bijdragen aan de beantwoording van mijn onderzoeksvraag:

Wat is er nodig om (hoog)begaafde leerlingen te begeleiden op de basisschool?

7. Wat ik nog mis is:

Ja

Nee

Opmerkingen:

Uitdagend materiaal, wat anders is dan weer een stencil, weer iets in het platte vlak.

12

Op het gebied van techniek en natuurkunde en het creatieve vlak.

de materialen moet je up-to-date houden. Er verschijnt regelmatig nieuw materiaal of nieuwe interessante sites. De werkgroep zou dit bij moeten houden en middels een nieuwsbrief onder de aandacht van de collega's brengen.

Er moet getracht worden om niet altijd hetzelfde aan te bieden. Webkwestie en Kidsweek is een goede toevoeging. Meer is altijd welkom.

Uitdagende computerprogramma's

10

2

De kinderen vinden de programma's op de computer vaak te makkelijk. Geen uitdaging!

heb ik te weinig zicht op

Een centrale plek voor de verrijkingsmaterialen

12

Weten wat collega's in de klas hebben!

Structureel overleg in het team over deze leerlingen

11

1

Is zeker nodig!

tijdens de leerlingbesprekingen ervaringen met elkaar delen (interview)

Interessant en leerzaam om te weten hoe andere leerkrachten met deze kinderen omgaan. Wellicht zijn er goede ideeën voor materiaal.

Een eenduidige definitie voor onze school, over welke leerlingen hebben wij het eigenlijk?

12

Ik vind het wel moeilijk om hier zelf een duidelijke definitie over te geven. Elk kind is anders.

Wat zijn de eisen? Wanneer ga je echt een extra planning of materiaal aanbieden?

Tips om leerlingen uit te kunnen dagen met de reguliere materialen

10

2

Nooit verkeerd! Ik zeg: studiedag!

Of zelfs studie/cursus teambreed!

Zorgen voor structuur in het extra werk is een uitdaging.

Een signaleringsinstrument

11

?

Misschien is dit wel handig. Dan heb je wel 1 lijn binnen de school. Iedereen moet zich dan hier aan houden.

Als deze er zijn.

Lastig. Hoog/meerbegaafdheid kan een zeer breed spectrum hebben.

Eenduidige afspraken in het team omtrent signalering en begeleiding

12

Is wel handig in verband met de doorgaande lijn!

Inzichtvragende materialen

12

Waar kinderen langer mee bezig kunnen zijn. Dus niet als Kien en Detective, maar waar kinderen in een soort projectvorm langer mee bezig kunnen zijn (in tweetallen/drietallen...)

Materialen die uitdagen op het creatieve vlak

11

1

Zeker!!!

Waar kinderen langer mee bezig kunnen zijn. Dus niet als Kien en Detective, maar waar kinderen in een soort projectvorm langer mee bezig kunnen zijn (in tweetallen/drietallen...)

9. De eerste stap die gezet moet worden is volgens mij:

Ja

Nee

Opmerkingen

Een visie formuleren die gedragen wordt door het hele team, wat willen wij met deze leerlingen?

11

stap 1

Juist!

Deskundigheidsbevordering voor het hele team

7

2

Stap 3

Deskundige werkgroep lijkt voldoende.

Helder krijgen over welke leerlingen het gaat

12

Dit is heel belangrijk!!!!!!!

stap 3

Dus.....

Anders:

Ik denk dat je met deze speerpunten hierboven aan de slag moet gaan! Het één kan niet zonder het andere.

4.3 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de data gepresenteerd van de drie instrumenten die gebruikt zijn om data te verzamelen, teneinde antwoorden te krijgen op mijn vragen.

De data van de korte open vragenlijst heeft geleid tot het doorvragen op dezelfde items tijdens de interviews. De uitkomsten van de interviews zijn verwerkt in de enquête voor het hele team zodat de inbreng van iedereen meegenomen kan worden in het onderzoek.

In het volgende hoofdstuk zal ik deze data analyseren.

Hoofdstuk 5 Data-analyses

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk analyseer ik de data die ik heb verzameld in hoofdstuk 4. Het betreft hier de data van de korte vragenlijst, de interviews en de enquête.

5.2 Data - Analyse

5.2.1 Analyse Vragenlijst

De vragen die gesteld zijn in de vragenlijst waren vier open vragen:

Wat doe je nu?

Wat zou je graag (anders) willen?

Wat zijn je behoeften? Wat heb je nodig?

Wat zijn je verwachtingen van het bestuur, je collega's, de ib-ers, de ouders en de directie?

Deze vragenlijst is aan het begin van mijn onderzoek per mail aan het hele team gestuurd door mij, om mijn collega's alvast na te laten denken over het onderwerp (hoog)begaafdheid.

Daar zijn, zonder dat die vragen expliciet gesteld zijn, antwoorden uitgekomen die horen bij de onderzoeksvraag en deelvragen.

Welke leerlingen er bedoeld worden met (hoog)begaafden

Hier hebben de collega's wel een beeld van. Zij noemen leerlingen die minder instructie nodig hebben, sneller door de lesstof gaan en meer stof aankunnen dan de reguliere lesstof. Wat opvalt is dat bij deze vraag ook antwoorden gegeven worden die te maken hebben met de problemen die naar voren kunnen komen bij (hoog)begaafdheid. Zij noemen het onnauwkeurig werken en het niet gewend zijn om inspanningen te leveren voor een taak, waardoor zij voortijdig afhaken. De leerlingen willen niet graag een uitzondering zijn of gaan onderpresteren. Dit proces is terug te vinden bij van den Heuvel en Jurgens, (2000).

Over de signalering zeggen de respondenten dat zij graag een screeninglijst met handvatten zouden willen en een algemeen protocol voor (hoog)begaafdheid. Zij zien daarbij een link met zwakke leerlingen, die uitvallen aan de onderkant. Dat zou erop kunnen duiden dat zij een (hoog)begaafde leerling zien als een zorgleerling. Zij willen graag schoolbreed duidelijkheid wanneer een kind (hoog)begaafd genoemd wordt.

De stappen die genomen worden zijn nu vooral verrijkingsstof aanbieden voor rekenen en taal in de vorm van een mapje met werkbladen. Er wordt twee keer genoemd dat leerlingen de vrijheid krijgen om zelf verder te werken. Dat is heel mooi als die leerling inderdaad die vrijheid ook pakt en aankan, als hij/zij gemotiveerd is en zelfstandig kan en wil werken. Frouke Welling (2005) schrijft daar ook over in haar boek 'Kinderen en slim zijn'.

5.2.2 Analyse Interviews

In de interviews zie je de data uit de vragenlijst weer terugkomen, maar dan veel uitgebreider. Dat komt omdat er doorgevraagd is op de verschillende items om zo een zo compleet mogelijk antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen.

Op de vraag wie er bedoeld worden met (hoog)begaafde leerlingen noemen de collega's een aantal kenmerken die ook terug te vinden zijn in de literatuur, onder andere bij Drent en van Gerven, (2009). De kenmerken die meeste respondenten noemen zijn dat leerlingen verbaal sterk zijn, snel verbanden kunnen leggen, creatief zijn in het bedenken van oplossingen, hoge scores halen, en een brede interesse hebben.

De manier van signaleren is verschillend in de onderbouw en de bovenbouw. In de onderbouw worden de accenten gelegd op observatie, het spelniveau en de manier waarop leerlingen talig communiceren. Die leerlingen stellen kritische vragen en laten merken dat zij eerst goed geluisterd hebben naar de ander, voordat zij reageren. In de bovenbouw wordt ook door observatie gesignaleerd, gelet wordt op de werkhouding, hoe zij de lesstof oppakken en op de toetsresultaten. Men gaat in gesprek met ouders en leerlingen om te achterhalen wat de behoeften zijn. Als leerlingen geen aansluiting vinden op sociaal/emotioneel gebied is dat ook een signaal voor de leerkrachten. (Lammers van Toorenburg, 2005)

Hoe verloopt de begeleiding? Bij de data presentatie in hoofdstuk 4 is ook meegenomen wie er betrokken worden bij de begeleiding. De leerling zelf, de ouders en de collega's worden door praktisch alle respondenten meegenomen bij de begeleiding. De leerlingen krijgen instructie over de verrijkingsmaterialen, er wordt tijd voor vrij gemaakt door de leerkracht. De interviews voorzien ook in een antwoord op de vraag wat er nodig is bij de begeleiding, wat zouden de collega's graag veranderd, verbeterd zien? Het aanschaffen van een signaleringsinstrument wordt genoemd, materialen die uitdagend zijn op meerdere gebieden en overleg in het team om zo tot een teamgedragen visie te komen.

5.2.3 Analyse Enquête

In hoofdstuk 4 heb ik de keuze gemaakt om de data te presenteren uit de enquête die in feite de wensen in kaart brengt van de teamleden, zij geven aan wat zij nog nodig hebben om de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen te optimaliseren. Er wordt weer gesproken over uitdagende materialen, computerprogramma's en een signaleringsinstrument maar ook over tips om leerlingen uit te kunnen dagen met de reguliere materialen. Dit kan betekenen dat zij weten dat je een leerling niet alleen ander materiaal moet aanbieden, maar dat het te maken heeft met je houding naar de leerling toe. Kun je in overleg met de leerling zijn/haar werk in de klas zo organiseren dat je tegemoet komt aan de behoeften van die leerling? (Kieboom, 2001). Waar alle 12 respondenten het over eens zijn is, dat er eenduidige definitie voor onze school moet komen, dat het voor iedereen duidelijk is over welke leerlingen het gaat. Ook vraagt men om afspraken in het team omtrent signalering en begeleiding.

5.3 Samenvatting

In dit hoofdstuk heb ik de data geanalyseerd die ik in hoofdstuk 4 had geselecteerd. Hierbij ben ik dieper ingegaan op de wensen van de respondenten bij de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen. Ten aanzien van de kenmerken van (hoog)begaafden, de signalering en begeleiding, de items uit de deelvragen, is er voldoende data beschikbaar om deze vragen te beantwoorden.

In hoofdstuk 6 zal ik antwoorden formuleren en conclusies trekken.

Hoofdstuk 6 Antwoorden en Conclusies

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geef ik antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en de deelvragen, en conclusies getrokken. De antwoorden zijn verkregen uit de vragenlijst, de interviews en de enquête.

Mijn onderzoeksvraag is:

Wat is er nodig om (hoog)begaafde leerlingen te begeleiden op de basisschool?

Om die vraag te kunnen beantwoorden heb ik een aantal deelvragen geformuleerd:

Welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Hoe wordt er nu gesignaleerd?

Welke stappen worden er nu genomen, als een leerling aangemerkt wordt als (hoog)begaafd?

Mijn onderzoek is in januari 2010 gestart met een nulmeting. De beginsituatie wordt onderzocht, zodat ik aanbevelingen kan doen voor een vervolg.

6.2 Antwoorden en conclusies

6.2.1 Antwoorden en conclusies deelvraag 1:

Welke leerlingen worden er bedoeld met (hoog)begaafde leerlingen?

Op school hebben wij op dit moment geen signalerings- en/of begeleidingsinstrument op het gebied van (hoog)begaafdheid. De signalering en begeleiding vinden nu plaats naar goeddunken van elke leerkracht. De leerkrachten en ik in mijn rol als intern begeleider lopen er tegenaan dat er geen eenduidig signaleringsinstrument is. Zij willen dan ook dat er een aangeschaft wordt. De leerkrachten signaleren wel, maar reageren daarna onzeker en proberen bewijzen te verzamelen door te overleggen met collega's en met mij, de intern begeleider. Als ik de antwoorden op de verschillende instrumenten bekijk die gerelateerd zijn aan deze vraag, zie ik dat mijn collega's weten welke kenmerken er bij (hoog)begaafde leerlingen horen. Zij noemen samen een hele lijst met kenmerken die ook terug te vinden zijn in onder andere de verschillende modellen van Mönks en Gagné (1985). In het team kan een definitie geformuleerd worden die geldt voor onze school. Wat opvalt is dat mijn collega's ook kenmerken noemen van (hoog)begaafde leerlingen die problemen ondervinden door hun (hoog)begaafdheid. De leerling die onnauwkeurig werkt, heeft hij last van het Three-times problem zoals Freeman (1998) het noemt of de leerling die geen aansluiting vindt in de groep en sociaal/emotioneel in de problemen raakt (Lammers van Toorenburg, 2005). Hoe mijn collega's hier mee om gaan is niet duidelijk geworden.

Conclusie:

De leerkrachten weten in grote lijnen welke kenmerken er kunnen horen bij (hoog)begaafde leerlingen. Daar is in het team niet expliciet over gesproken en zijn dus ook geen afspraken over gemaakt. Er is een verschil in kennisniveau omtrent (hoog)begaafdheid binnen het team. Want niet iedereen weet welke factoren allemaal een rol spelen bij de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen.

6.2.2 Antwoorden en conclusies deelvraag 2:

Hoe wordt er nu gesignaleerd?

Bij de beantwoording van deze vraag komen de kenmerken van (hoog)begaafde leerlingen weer aan de orde. De leerkrachten weten waar ze op zouden kunnen letten. Toch blijft de roep om een screeningslijst en protocol op schoolniveau. De manier waarop gesignaleerd wordt is bij de meeste collega's hetzelfde. Men observeert, bekijkt de toetsresultaten, de werkhouding en gaat in gesprek met de leerling, de ouders en andere collega's. Dat is iets waar Kieboom (2001) ook voor pleit. Het signaleren van de onderpresterende leerling is een verhaal apart. Leerkrachten signaleren wel dat er een discrepantie bestaat tussen de veronderstelde capaciteiten die een leerling heeft en de resultaten die deze leerling laat zien. Zij weten niet goed waar dat aan ligt en hoe zij daar mee om zouden kunnen gaan.

Er wordt aangegeven door een paar collega's, dat zij het begeleiden van die leerlingen moeilijk vinden omdat zij er geen grip op kunnen krijgen.

Conclusie:

Er wordt door de leerkrachten in het algemeen op dezelfde manieren gesignaleerd. Hier zijn geen afspraken over gemaakt op teamniveau. Er is een verschil in kennisniveau omtrent (hoog)begaafdheid binnen het team.

6.2.3 Antwoorden en conclusies deelvraag 3:

Welke stappen worden er nu genomen, als een leerling aangemerkt wordt als (hoog)begaafd?

Wat leerkrachten noemen is dat zij verschillende mensen betrekken bij het begeleidingsproces. Dat is in de eerste plaats de leerling zelf en er wordt gesproken met de ouders. Bij rekenen wordt vooruitgetoetst zodat zij later de stof kunnen compacten en daarnaast gaan verrijken (Drent en van Gerven, 2009). Er wordt niet alleen verrijkingsstof aangeboden voor rekenen, maar ook bij andere vakken. Door sommige collega's worden uitdagingen gezocht bij de reguliere materialen die op school aanwezig zijn. Iedereen wil nog meer verrijkingsmaterialen en dan vooral op een ander vlak dan rekenen en taal. In het rapport wordt op een apart inlegvel de verrijkingsstof beoordeeld. Dat geeft aan dat de collega's de leerlingen en hun werk serieus nemen, dat zij de verrijkingsstof niet krijgen om even bezig gehouden te worden. Die houding van de leerkracht ten opzichte van (hoog)begaafde leerlingen is heel belangrijk zegt ook Kieboom (2001) Als een leerkracht tijd neemt voor deze leerling en er op dezelfde manier mee omgaat als met een zorgleerling zorgt dat voor onderwijs op maat. De motivatie voor de verrijkingsstof en het leren leren wordt ook vergroot als leerkrachten instructie geven over de verrijkingsstof. Als er geen instructie nodig is, voldoet de verrijkingsstof dus niet aan de behoeften van de leerling. Hij wordt dan niet uitgedaagd en leert niet leren, hetgeen kan zorgen voor onderpresteren. Hoe de begeleiding verloopt of zou moeten verlopen bij een onderpresterende leerling is nog onduidelijk, dat heeft onder andere te maken met een gebrek aan kennis, over het complexe fenomeen onderpresteren. (Lammers van Toorenburg, 2005)

Conclusie:

Hoe de begeleiding verloopt hangt vooral af van de manier waarop leerkrachten kijken naar (hoog)begaafde leerlingen. Er wordt gebruik gemaakt van verrijkingsmaterialen die op school aanwezig zijn. Er zijn wensen geuit voor het aanschaffen van andere materialen dan er nu aanwezig zijn. Bij het begeleidingsproces worden de leerling, de ouders en de collega's betrokken.

6.3 Samenvatting

De conclusies die getrokken zijn houden verband met de analyses uit het vorige hoofdstuk. Door mijn literatuuronderzoek kan ik beter conclusies trekken omdat ik weet hoe een en ander op elkaar ingrijpt. Met name de houding van de leerkracht ten opzichte van (hoog)begaafde leerlingen wil ik hier nog eens benadrukken. Die houding is cruciaal voor het welslagen van de begeleiding van deze zorgleerlingen.

Mijn hoofdvraag is beantwoord.

Wat er nodig is voor de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen is: Een breed draagvlak en inzicht in het feit dat een (hoog)begaafde leerling specifieke begeleiding nodig heeft.

Hoofdstuk 7 Evaluatie

7.1 Inleiding

In dit laatste hoofdstuk evalueer ik mijn onderzoek en doe ik aanbevelingen. Ook zal ik aangeven welke inhoudelijke aanbevelingen ik heb voor vervolgonderzoek.

Tot slot evalueer ik wat het onderzoek voor mij heeft betekend en welke aanbevelingen ik heb voor vervolgonderzoekers.

7.2 Evaluatie en aanbevelingen

Het doel van mijn onderzoek is dat het voorziet in een teamgedragen basis voor een protocol voor (hoog)begaafde leerlingen.

Het doel in het onderzoek is dat er in kaart gebracht wordt hoe de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen nu plaatsvindt, zodat er aanbevelingen gedaan kunnen worden t.a.v. zaken die nodig zijn om een protocol op te stellen.

Het doel in mijn onderzoek is gehaald, ik heb antwoord gekregen op mijn onderzoeksvraag. Wat er nodig is voor het begeleiden van (hoog)begaafde leerlingen is een breed draagvlak en het inzicht dat een (hoog)begaafde leerling specifieke begeleiding behoeft.

Via de verschillende fasen in mijn onderzoek heb ik in kaart gebracht hoe de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen nu plaatsvindt. Door mijn onderzoek zijn mijn collega's gaan nadenken over hun eigen begeleiding en zijn zij erachter gekomen wat zij nog nodig hebben om hun begeleiding te optimaliseren. De aanbevelingen die ik doe komen grotendeels voort uit de leerkrachten zelf. Zij geven zelf aan dat zij graag in het team over dit onderwerp zouden willen praten, dat zij regelmatig ervaringen uit willen wisselen en dat het twee keer per jaar op de agenda moet komen van de vergadering. Wat de leerkrachten ook graag willen als bijdrage aan verbetering van de begeleiding is een signaleringslijst en een algemeen protocol voor (hoog)begaafde leerlingen.

Wat ik daarbij ook zinvol zou vinden en aanbeveel is een studiedag voor het hele team over (hoog)begaafdheid. Dit met name omdat er verschillen in kennisniveau aanwezig zijn binnen het team omtrent (hoog)begaafdheid.

De basis van het doel van mijn onderzoek is gelegd.

In het begin van het schooljaar heb ik mijn collega's geïnformeerd over mijn opleiding en het onderwerp van mijn onderzoek. Mijn collega's heb ik 'warm' gemaakt voor mijn onderzoek, wat geresulteerd heeft in een breed draagvlak en inzicht van de collega's in de noodzaak van het vaststellen van een protocol. Dat is gelijk het antwoord op mijn onderzoeksvraag. Het is gevalideerd. Het is onderbouwd met een in drie fasen opgebouwd onderzoek waarin een brede groep collega's heeft geparticipeerd.

Een vervolgonderzoek over het fenomeen 'onderpresteren' lijkt mij zeer zinvol. Uit mijn onderzoek is naar voren

gekomen dat collega's het wel signaleren, ook al noemen zij het niet allemaal onderpresteren, maar dat zij niet goed weten hoe zij ermee om zouden kunnen gaan.

7.3 Evaluatie van het onderzoeksproces

Dit onderzoek heeft mij veel opgeleverd. Wat ik al een paar jaar wil, is dat er in ons team stappen ondernomen worden om een beleid te maken, een protocol op te zetten voor (hoog)begaafde leerlingen. Nu ik onderzoek gedaan heb en er een teamgedragen basis ligt, gaan wij volgend schooljaar beginnen met het opstarten van een protocol, dat begint met een studiemiddag voor het hele team. Toen ik aan het onderzoek begon wilde ik heel graag dat het iets van het team zou worden, dat zij op een onderbouwde manier, met kennis van zaken dus, (hoog)begaafde leerlingen zouden signaleren en begeleiden. Omdat ik mij middels cursussen en workshops al redelijk heb bekwaamd in deze materie, is het op school echt een "ding" van mij. Met behulp van de leerlijn, waarin de Logische niveaus van Bateson aan de orde kwamen besepte ik dat ik een overtuigingsinterventie zou moeten plegen, in plaats van een interventie op het gebied van vaardigheden, het vergroten van kennis.

Als onderzoeker heb ik geleerd dat het belangrijk is om vooraf een theoretisch kader te hebben om zo je onderzoek beter te kunnen richten. Je hebt dan kennis opgedaan om vanuit verschillende invalshoeken te kunnen kijken naar je onderwerp. Het helpt je ook bij de formulering van je onderzoeksvraag en deelvragen. Om tot de teamgedragen basis te komen heb ik steeds heel bewust de "pet" van onderzoeker op moeten zetten. In het begin bleef ik te veel hangen in mijn rol als intern begeleider, die er tegenaan loopt dat leerkrachten kennis missen omtrent (hoog)begaafdheid. Het onderzoek heeft mij ook geleerd dat interviews houden met mensen, meer oplevert dan alleen antwoorden op je vragen. Het versterkt ook de onderlinge band die je met iemand hebt. Nu weet ik dat vragenlijsten en interviews instrumenten zijn die je in kunt zetten om iets te beschrijven of een mening te vragen van mensen over een bepaald onderwerp.

7.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoekers

De aanbevelingen die ik heb voor vervolgonderzoekers zijn onder andere dat het zinvol is om vroeg te beginnen met het raadplegen van literatuur, het helpt je bij het formuleren van je onderzoeksvraag. Noteer alles wat je doet in een logboek en maak een goede tijdsplanning, dat helpt je om te zien of je onderzoek qua tijdsplanning haalbaar is. Probeer je literatuurlijst vanaf het begin volgens de APA-normen bij te houden dat scheelt later veel tijd. Mijn laatste tip is dat je zeker gebruik moet maken van critical friends, zij helpen je bij het richten van je onderzoek, zetten je weer op het goede spoor als dat nodig is en bemoedigen je in stressvolle tijden.

7.5 Samenvatting

Mijn onderzoek heeft veel opgeleverd, er is een draagvlak gecreëerd om een protocol (hoog)begaafdheid te starten. Als onderzoeker heb ik geleerd dat het belangrijk is om objectief te blijven en dat onderzoek doen op je eigen school de band met collega's versterkt. De voorwaarden om te komen tot een optimale begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen is hierbij geschapen, zo kunnen wij ieder kind onderwijs op maat aanbieden.

Literatuurlijst

Baarda, D.B., de Goede, M.P.M. & Teunissen, J. (2009) Basisboek Kwalitatief Onderzoek, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.

Bruin-de Boer, A. de en Greef, E. de (1993) Hoogintelligente kinderen in het basisonderwijs, Gorinchem: De Ruiter

Drent, S. (1998) Hoogbegaafde kinderen kunnen meer, Voorschoten: Ajodakt

Drent, S., van Gerven, E. (2009) Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs, Assen:

Van Gorcum

Howard Gardner's multiple intelligences Internet WWW pagina op URL:

<http://www.businessballs.com/howardgardnermultipleintelligences.htm> (geopend 9-11-2009)

Harinck, F. (2009) Basisprincipes praktijkonderzoek, Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Heuvel, D. van den, Jurgens, K. & Roose, E. (2000) Een hoogbegaafd kind in de klas, Zoetermeer: Hofstad Druktechniek

Hoogbegaafd modellen van Monks, Gagne en Heller Internet WWWpagina op URL:

http://www.hoogbegaafdvlaanderen.be/01_Hoogbegaafd/definities_in_lit.html

(geopend 26-03-2010)

Hoogbegaafd-visies Internet WWW pagina op URL:

http://www.hoogbegaafdvlaanderen.be/06_HB_op_school/visies/notavoordeminister.html (geopend 28-11-2009)

Hoogeveen, L., van Hell, J. & Verhoeven, L. (2003) VersnellingsWenselijkheidslijst, Nijmegen Centrum voor Begaafdheidsonderzoek

Kieboom, T. (2001) Hoogbegaafdheid een gave of vergiftigd geschenk? Centrum voor Begaafdheidsonderzoek- Universiteit Antwerpen

Lammers van Toorenburg, W. (2005) Hoogbegaafd nou en?, Amsterdam: Samsara Uitgeverij bv

MHR Surplus Begaafdencentrum "Vragenlijsten en Quicksan" internet WWW pagina op URL:

<http://www.surplus-begaafden.nl/> (geopend 28-10-2009)

Mittelmeijer, J., van der Putten, M. "Bouwstenen voor coaching, logische niveaus" internet WWW pagina op URL:

<http://www.quality-contact.nl/index.php?item=382&resultSearch=logische%20niveaus> (geopend 12-09-2009)

Pagina's zijn geschreven door Myriam Schrover

Internet WWW pagina op URL: <http://www.digischool.nl/llbeg/rt/co/09hoogbe.html>

(geopend 30-11-2009)

Psycon. Het juiste adres voor informatie over en/of hulp voor kinderen met leer- en gedragsproblemen Internet WWW pagina op URL: <http://www.psycon.nl/data/hoogbegaafd.html> (geopend 7 -05-2010)

Stempher, G.J. "Waarom 90% van de veranderingen mislukken" internet WWW pagina op URL:

<http://www.stempherconsulting.nl/veranderingen.html> (geopend 11-09-2009)

Sternberg, R.J. (1985) Beyond IQ, New York, Cambridge University Press

Stevens, L. (1997, mei). Overdenken en doen. Een pedagogische bijdrage aan adaptief onderwijs. Den Haag, Procesmanagement Primair Onderwijs.

Tjepkema, S. , Smit, C. (2003) "Werken aan duurzame gedragsverandering: transfer bevorderen bij coaching in arbeidsorganisaties" internet WWW pagina op URL: http://www.kessels-smit.com/info.pl/nl/learning_company/356 (geopend 12-09-2009)

VersnellingsWenselijkheidslijst Internet WWW pagina op URL:

<http://www.ru.nl/socialewetenschappen/ambulatorium/cbo/algemeen/publicaties> (geopend 28-10-2009)

Wat is hoogbegaafdheid? Internet WWW pagina op URL:

<http://www.digischool.nl/llbeg/rt/co/hoogbega/01wat-is.html> (geopend 7-05-2010)

Welling, F. I. (2005) Kinderen en slim zijn, Utrecht/Antwerpen, Kosmos-Z&K Uitgevers

Bijlage 1

Howard Gardner (1983) gaat ervan uit dat er ten minste acht soorten intelligentie bestaan. te weten:

1. Verbaal-Linguïstische intelligentie:

taal: poëzie, spelling, lezen, verhalen

2. Logisch-Mathematische intelligentie:

logisch denken, cijfers, experimenteren

3. Visueel-Ruimtelijke intelligentie:

tekenen, schilderen, architectuur, vormgeven

4. Muzikaal-Ritmische intelligentie:

muziek luisteren, maken, componeren, herkennen

5. Lichamelijk-Kinesthetische intelligentie:

lichamelijke inspanning, knutselen, toneel, dans

6. Naturalistische intelligentie:

dieren, planten, verzamelen, ordenen, natuurverschijnselen

7. Interpersoonlijke intelligentie:

zorgen voor mensen, vrienden, leiding geven

8. Intrapersoonlijke intelligentie:

eigen gevoelens, dromen, alleen zijn, fantasieën

Bijlage 2

Profielen van hoogbegaafde leerlingen

gedragskenmerken

herkenning

begeleiding van school

Profiel I

de succesvolle leerling

- perfectionistisch

- goede prestaties
- zoek bevestiging van de leerkracht
- vermijdt risico
- accepterend en conformerend
- afhankelijk
- schoolprestaties
- prestatietests
- intelligentietests
- nominatie door leerkracht
- versneld en verrijkt curriculum
- ontwikkelen van persoonlijke interesses
- vooraf testen, uitsluitend leerstof die nog niet beheerst wordt: leerstof inkorting
- contact met ontwikkelingsgelijken
- ontwikkeling van vaardigheden voor zelfstandig leren
- mentor
- begeleiding van school- en beroepsloopbaan.

Profiel II

de uitdagende leerling

- corrigeert de leerkracht
- stelt regels ter discussie
- is eerlijk en direct
- grote stemmingswisselingen
- vertoont inconsistente werkwijzen
- slechte zelfcontrole
- creatief
- voorkeur voor activiteit en discussie
- komt op voor eigen opvattingen
- competitief
- nominatie door medeleerlingen
- nominatie door ouders
- interviews

- geleverde prestaties
- nominatie door volwassene buiten het gezin
- creativiteitstests
- tolerant klimaat
- zoveel mogelijk bij passende leerkracht plaatsen
- cognitieve en sociale vaardigheden trainen
- directe en heldere communicatie met de leerling
- gevoelens toestaan
- mentor
- zelfwaardering opbouwen
- gedrag besturen met contracten
- verdieping

Profiel III

de onderduikende leerling

- ontkent begaafdheid
- doet niet mee in programma's voor meer begaafde leerlingen
- vermijdt uitdaging
- zoekt sociale acceptatie
- wisselt in vriendschappen
- nominatie door begaafde medeleerlingen
- nominatie door ouders
- prestatietests
- intelligentietests
- prestaties
- begaafdheid herkennen en adequaat opvangen
- niet participeren in speciale activiteiten toestaan
- sexe-rol modellen geven (vooral meisjes)
- doorgaan met informeren over opleidings- en beroepsmogelijkheden

Profiel IV

de drop-out

- neemt onregelmatig deel aan onderwijs
- maakt taken niet af
- zoekt buitenschoolse uitdaging
- verwaarloost zichzelf
- isoleert zichzelf
- creatief
- bekritiseert zichzelf en anderen
- werkt inconsistent
- verstoort, reageert af
- presteert gemiddeld of minder
- defensief
- analyse van verzameld werk
- informatie van leerkrachten uit het verleden
- discrepantie tussen intelligentiescore en geleverde prestaties
- inconsistenties in prestaties
- creativiteitstests
- nominatie door begaafde medeleerlingen
- geleverde prestaties in niet-schoolse settings
- diagnostisch onderzoek
- groepstherapie
- niet-traditionele studievoordigheden
- verdieping
- mentor
- niet-traditionele leerervaringen buiten de klas

Profiel V

de leerling met leer- en/of gedragsproblemen

- werkt inconsistent
- presteert gemiddeld of minder
- verstoort, reageert af
- sterk uiteenlopende resultaten op onderdelen van een intelligentietest

- herkenning door relevante anderen
- herkenning door leerkracht met ervaring met onderpresteerders
- interview
- wijze van presteren
- plaatsing in programma voor begaafden
- voorzien van benodigde bronnen
- niet-traditionele leerervaringen
- begin met onderzoek en ontdekkingen
- tijd met ontwikkelingsgelijken doorbrengen (niet persé leeftijdgenoten)
- individuele begeleiding

Profiel VI

de zelfstandige leerling

- goede sociale vaardigheden
- werkt zelfstandig
- ontwikkelt eigen doelen
- doet mee
- werkt zonder bevestiging
- werkt enthousiast voor passies
- creatief
- komt op voor eigen opvattingen
- neemt risico
- bereikte schoolresultaten
- producten
- prestatietests
- interviews
- nominatie door leerkracht, klasgenoot, ouders, zichzelf
- intelligentietests
- creativiteitstests
- ontwikkelen van een lange-termijn plan voor studie
- versneld en verrijkt curriculum
- belemmeringen in tijd en plaats wegnemen

- vooraf testen, uitsluitend leerstof die nog niet beheerst wordt: leerstof inkorting
- mentor
- begeleiding van school- en beroepsloopbaan.
- vervroegde toelating tot vervolgopleiding

overgenomen uit Betts, G.T. & Neihart, M. (1988). Profiles of the Gifted and Talented. Gifted Child Quarterly, 32(2), 248-253. © vertaling: CBO-KUN.

Bijlage 3

Slimmeriken?!

Beste Collega's,

Wij willen elk kind zo optimaal mogelijk begeleiden en onderwijs op maat aanbieden. Dat betekent dat wij tegemoet komen aan de behoeften en mogelijkheden van het kind.

Wij denken hierbij ook aan hoog- en meerbegaafde kinderen.

Ons bestuur heeft subsidie binnengehaald om onderwijs aan hoog- en meerbegaafde kinderen beter vorm te geven.

Voordat wij weten wat dat voor onze school gaat betekenen, lijkt het ons zinvol om helder te krijgen waar wij nu staan en straks voor willen gaan!

Zouden jullie alvast na willen denken over de begeleiding van hoog-en meerbegaafde kinderen:

Wat doe je nu?

Wat zou je graag (anders) willen?

Wat zijn je behoeften? Wat heb je nodig?

Wat zijn je verwachtingen van het bestuur, je collega's, de ib-ers, de ouders en de directie?

Ik zie jullie reactie graag uiterlijk 20 november tegemoet.

Alvast hartelijk bedankt!

Ineke

Bijlage 4

De vragen voor het interview:

1. Wie worden er volgens jou bedoeld met hoog/meerbegaafde leerlingen?
2. Hoe signaleer je? Wanneer?
3. Hoe verloopt de begeleiding vanaf de signalering/diagnostisering?
4. Wie worden er bij het proces betrokken? En op welk moment? Wat gaat er goed in dit proces en zou je graag willen behouden? Waar loop je tegen aan bij deze stappen? Wat zou je graag anders willen?
5. Welke middelen gebruik je nu en op welke manier? Hoe pas je je klassenmanagement daarop aan? Wat mis je nog?
6. Wat is het effect van de verrijkingstof op de leerlingen? Wat doe jij als leerkracht en wat doen de leerlingen als niet het gewenste effect wordt bereikt?
7. Wat heb je nog nodig? En van wie? Wat verwacht je van je collega's, de ib-er en van de directeur?
8. Welke verwachtingen heb je van de werkgroep?
9. Schaalvraag: Welk cijfer geef je het hoogbegaafdheidsbeleid op school nu?
10. Wat heb je morgen nodig om het cijfer hoger te laten worden?

Bijlage 5

Enquête (Hoog)begaafdheid

Beste collega's,

Ik volg de studie Master Special Educational Needs (SEN) bij Fontys in Nijmegen.

Voor mijn opleiding doe ik onderzoek naar de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen bij ons op school.

Hiermee breng ik de beginsituatie in kaart zodat er aanbevelingen gedaan kunnen worden voor het opzetten van een protocol, een doorgaande lijn.

Daarvoor heb ik zeven collega's geïnterviewd.

Uit die interviews heb ik een aantal items gehaald voor een enquête

Omdat ik uitspraken wil doen over de school, het team als geheel is het van belang dat ik deze vragen aan iedereen voorleg. Iedereen krijgt dan ook de gelegenheid om aan te geven in hoeverre de items op hem/haar van toepassing zijn.

Dit is nodig om mijn onderzoek valide te laten zijn.

Ik wil jullie bij voorbaat heel hartelijk bedanken voor het invullen van deze vragenlijst, dat jullie daar de tijd voor hebben genomen, want ik besef heel goed dat alles tijd kost, kostbare tijd.

Het invullen gaat als volgt en kan anoniem, maar dat hoeft niet.

De bedoeling is dat je achter elke uitspraak een kruisje zet in de kolom ja of nee, als je het eens of oneens bent met deze uitspraak.

Als je opmerkingen hebt, kun je die in de derde kolom opmerkingen kwijt en als je iets heel anders wilt toevoegen dan graag in het vakje anders:

Het invullen kost ongeveer 15 minuten.

Zouden jullie de vragenlijst vóór de meivakantie, dus uiterlijk 29 april in mijn postvak willen leggen?

Bedankt!

Ineke

Enquête (Hoog)begaafdheid

1. Een (hoog)begaafde leerling heeft de volgende kenmerken:

Ja

Nee

Opmerkingen:

Zij kunnen meer aan dan de reguliere lesstof

Zij kunnen snel verbanden leggen

Zij gebruiken verschillende oplossingsstrategieën

Zijn snel klaar met hun werk

Maken weinig tot geen fouten in hun werk

Hebben een brede interesse

Hoeft lesstof maar een keer aangeboden te krijgen (zonder herhaling)

Communiceren op een hoger niveau

Bij toetsen scoren zij zeer hoog

Anders:

2. Ik signaleer op de volgende manieren in de groep:

Door observatie

Door toetsresultaten

- Door te luisteren naar de leerling

Door gesprekken met ouders

Door te constateren dat de leerling onderpresteert

Doordat de leerling laat merken dat hij/zij de lessen saai vindt.

Anders:

Ja

Nee

Opmerkingen:

3. Ik begeleid de leerlingen als volgt in de groep:

Er wordt vooruitgetoetst met rekenen, daarna compacten en verrijken.

De ontwikkelingsmaterialen die al in de groep aanwezig zijn, zet ik op een uitdagender manier in. Ik vraag meer van die leerlingen

Ik voer gesprekken met de leerlingen.

In het rapport wordt op een apart inlegvel de verrijkingsstof beoordeeld

Ik bespreek de verrijkingsstof met de leerlingen.

Anders:

4. Bij het proces van begeleiding worden de volgende personen betrokken:

Leerkracht van de vorige groep van de leerling

De leerling zelf

De ouders

De intern begeleider

Andere collega's

Anders:

5. Ik gebruik de volgende materialen bij de begeleiding van hoog/meerbegaafde leerlingen:

Kien

Kidsweek

Detective Denkwerk

Ja

Nee

Opmerkingen:

Reguliere ontwikkelingsmaterialen

Nieuwsbegrip

Lego

Smartgames

Webkwestie

computer

Anders:

6. Het effect van mijn begeleiding op de leerlingen is:

Zij gaan enthousiast aan het werk met de verrijkingsstof

Zij zijn gemotiveerder dan voor de begeleiding

Leerlingen voelen zich gewaardeerd en gehoord, mede door het inlegvel in het rapport waarop een beoordeling genoteerd wordt

Leerlingen zijn meer betrokken bij de lesstof omdat zij aangesproken worden op hun niveau

Anders:

7. Wat ik nog mis is:

Uitdagend materiaal, wat anders is dan weer een stencil, weer iets in het platte vlak.

Uitdagende computerprogramma's

Een centrale plek voor de verrijkingsmaterialen

Structureel overleg in het team over deze leerlingen

Een eenduidige definitie voor onze school, over welke leerlingen hebben wij het eigenlijk?

Tips om leerlingen uit te kunnen dagen met de reguliere materialen

Ja

Nee

Opmerkingen

Een signaleringsinstrument

Eenduidige afspraken in het team omtrent signalering en begeleiding

Inzichtvragende materialen

Materialen die uitdagen op het creatieve vlak

Anders:

8. Van de werkgroep verwacht ik dat zij:

Informatie verstrekken over (hoog)begaafdheid

Informatie vertrekken over materialen

Begeleiding geven aan de leerkrachten

Eventueel een soort plusklas opzetten

Doorgaande lijn in de school bewaken en borgen, middels een protocol

Anders:

9. De eerste stap die gezet moet worden is volgens mij:

Een visie formuleren die gedragen wordt door het hele team, wat willen wij met deze leerlingen?

Deskundigheidsbevordering voor het hele team

Helder krijgen over welke leerlingen het gaat

Anders:

Bijlage 6

Slimmeriken reacties:

Wat doe je nu?

Er staat op de weektaak een extra vak voor extra werk.

Het is vooral extra taal en rekenwerk (Kien en meesterbladen voor taal)

Binnen de Veilig Leren Lezen methode komen de meerbegaafde kinderen goed aan hun trekken met de ZON –lijn.

Rekenen nu Slagwerk en Stenvertblokken en later in het jaar Kien.

Leerlingen krijgen de vrijheid om zelf verder te werken in het rekenboek.

Extrawerk in de vorm van Detective Denkwerk, Rekentijgers, Kien Topklassers.

Leerlingen werken met het routeboekje voor rekenen.

Gedifferentieerd werken, uitdaging bieden met het ontwikkelingsmateriaal en methoden en vanuit intuïtie.

De leerlingen die meer aankunnen hoeven niet mee te doen met de klassikale instructie, dat bepaalt de leerkracht per les.

Er is een poging gedaan om een systeem te ontwikkelen waarmee kinderen zelfstandig een aantal extra opdrachten kunnen maken. (mapje met opdrachten per leerling)

Werken met het routeboekje voor rekenen.

Wat zou je graag (anders) willen?

Graag iets structureels wat uitdagend is, niet iets dat gerelateerd is aan taal of rekenen. Zoiets als Spaans wat ook aangeboden wordt in Topklassers.

Graag bij de rekenmethode ook een lijn voor meerbegaafde leerlingen zoals bij taal de ZON-lijn.

Op papier hebben hoe wij omgaan met deze leerlingen , dus graag een doorgaande lijn in de school.

Een screeninglijst met handvatten zou handig zijn.

Ook verbreden met materialen en niet alleen werkbladen. Materialen zoals, IQ, Rushhour, Knex en lego etc. Het zou best een goed idee zijn, dat we dit soort materialen op 1 vaste plek in de school zetten en dat je dat kunt "lenen" , bv met een lijst wie wat in de klas heeft. Want wat nu bv in gr6 is , is ook best geschikt voor een ln in gr3.

Dat er meer tijd is om deze leerlingen te begeleiden. De tijd gaat nu meestal helemaal op aan de leerlingen die wat zwakker zijn.

Graag meer uitdagend materiaal in de groepen, zodat er niet steeds gekopieerd hoeft te worden. Ook computers inzetten bij extra werk.

Meer computers in de klas.

Ik zou willen dat er voor kinderen waarbij gedacht wordt aan hoogbegaafdheid en daaruit voortvloeiend een klas overslaan: een protocol dat gevolgd moet worden. Er moet een onafhankelijk persoon naar kijken en deze geeft een advies. Precies hetzelfde zoals nu met zwakkere leerlingen gebeurt. Het is nu teveel natte vingerwerk, niet goed onderbouwd.

Ik zou willen dat collega's zich voorzichtig uitdrukken naar ouders. Niet te gauw een etiketje plakken dat hun kind meerbegaafd is. Er worden dan te hoge verwachtingen gewekt.

Wat zijn je behoeften? Wat heb je nodig?

Dat duidelijk moet zijn wanneer we een kind hoog/meerbegaafd noemen.

Ik heb iets nodig wat voor mij als leerkracht weinig voorbereiding en begeleiding (tijd) kost en iets waarbij de kinderen op een uitdagende en zelfstandige manier aan het werk kunnen zijn. En een plek waar ze zich misschien ook met dat groepje terug kunnen trekken en gebruik kunnen maken van een computer/internet.

Wat zijn je verwachtingen van het bestuur, je collega's, de ib-ers, de ouders en de directie?

We moeten het schoolbreed dragen en dus ook goed kunnen verantwoorden/uitleggen naar ouders toe. Van collega's, en ib-ers een enthousiaste en meedenkende/stimulerende rol. De ouders van de kinderen moeten er ook bij betrokken worden net als met handelingsplannen. Van directie en/of bestuur verwacht ik de mede de middelen om de plannen die er komen mogelijk te maken.

De meeste ideeën kosten geld en dat verwacht ik dan ook.

Algemeen:

Ik heb een hekel aan de term meer- of hoogbegaafd. Wat is dat, wie zijn dat? Er zijn kinderen die de leerstof van de basisschool sneller door kunnen werken dan de andere kinderen. Zij hebben minder instructie nodig. Zij moeten uitgedaagd worden om meer te maken en vooral leren dat zij ook moeten nadenken over opdrachten. Dat is nu vaak een probleem, zij zijn zo gewend om alles "fluitend" te kunnen maken dat het bijna een onmogelijke opgave is om na te denken over een opdracht en tijd nemen om tot een oplossing te komen.

Wat mij opvalt is dat de kinderen die er aan de bovenkant uitspringen vaak onnauwkeurig werken. Ze krijgen moeilijkere opdrachten maar hebben dan nog steeds het idee dat ze het met twee vingers in de neus kunnen. Ook moeten ze redelijk zelfstandig kunnen werken, dat kan lang niet iedereen en wil niet iedereen. Ook is het lastig als je maar 1 kind hebt dat meer aankan, ze willen niet graag een uitzondering zijn.

Wat ook belangrijk is, is dat ze hierdoor niet buiten de groep komen te staan. Zij moeten nadat ze aan zoiets (bijvoorbeeld Topklassers) hebben gewerkt ook een presentatie o.i.d. geven aan de groep, zodat ze ook kunnen laten zien waarom zij soms tijd kregen hiervoor. Niet dat andere kinderen denken dat zij 'alleen maar leuke dingen mogen doen'.

Bijlage 7

Interview respondent 2

1. Wie worden er volgens jou bedoeld met hoog/meerbegaafde leerlingen?

Leerlingen die er aan toe zijn om meer aan te kunnen dan het basisniveau wat aangeboden wordt in de klas. Sommige lln. geven dat zelf al aan, soms gaan ze onderpresteren.

lln. die snel klaar zijn. lln. die zeggen dat zij het saai vinden. lln. die het altijd foutloos maken.

Met onderpresteren bedoel ik lln. die zich er makkelijk van af maken. Niet dat ze het niet zouden kunnen maar ze laten het niet zien. Ze zijn er met hun gedachten niet bij, want het is weer zo'n zelfde lesje. Zij worden gemakszuchtig. Ze hebben geen zin in herhaling en hebben dat ook niet nodig.

Over de hele linie kan het zijn dat je verder bent of op bepaalde gebieden.

De Iln. hebben een brede interesse. Ze weten vaak veel over een vakgebied of onderwerp.

Als de Iln. uitgedaagd worden zie je ze veranderen. Ze vinden het heel leuk en werken gemotiveerd.

Als Iln. niet gelijk een antwoord weten op Kien of zo dan zie je twee groepen. De ene groep gaat op zoek naar oplossingen, de andere groep denkt laat maar en gaat weer terug naar de basisstof. Het is dan belangrijk om toch met die Iln. in gesprek te gaan en ze instructie te geven, begeleiding en handvatten.

2. Hoe signaleer je? Wanneer?

Tijdens takentijd zie je veel door observatie. Je ziet dan Iln. die het foutloos maken maar ondertussen drie dingen tegelijk doen en Iln. die heel nonchelaant bezig zijn. Ook zie je juist hele gedreven Iln. die alles willen weten. Je merkt het ook aan de vragen van de Iln. zij hebben er echt over nagedacht. Soms benaderen die Iln. dingen te moeilijk, zij zoeken er te veel achter. Bijvoorbeeld bij de zaakvakken denken sommige Iln. verder, zij leggen eerder verbanden. Zij nemen niet alles klakkeloos voor waar aan maar stellen kritische vragen. Vragen naar het nut van dingen.

3. Hoe verloopt de begeleiding vanaf de signalering/diagnostisering?

Eerst kijken op welk vakgebied een Il. meer aan zou kunnen. Met rekenen hebben wij het wel op de rit. Spreek duidelijk je verwachting uit naar de Iln. Maak afspraken omtrent extra werk. Houd een logboek bij. De verrijkingsstof is niet vrijblijvend. Er zit ook een apart inlegvel in het rapport waar de verrijkingsstof op vermeld staat.

Een keer per week komt de verrijkingsgroep bij elkaar voor begeleiding, instructie van de stof.

Voor de zaakvakken is dat werken op de computer, teksten samenvatten in eigen woorden en plaatjes erbij zoeken. Met taal gaat het nog goed, de leerlingen hebben er nog voldoende aan, extra uitdaging is niet echt nodig. Soms woorden extra moeilijke woorden aangeboden.

De basisstof moet er wel eerst goed inzitten.

4. Wie worden er bij het proces betrokken? En op welk moment? Wat gaat er goed in dit proces en zou je graag willen behouden? Waar loop je tegenaan bij deze stappen? Wat zou je graag anders willen?

De leerkrachten van andere groepen, de leerling zelf tijdens o.a. de werkbesprekingen. Interne begeleider, studiegenoten, andere scholen voor informatie over materialen, ouders.

Ouders worden tijdens rapportbesprekingen benaderd of eerder en/of tussendoor, leerlingen tijdens de werkbesprekingen en tussendoor. De Ib-er en collega's vooraf om ruggespraak te houden.

Het is fijn dat er nu een extra mapje voor die leerlingen is en een extra blad in het rapport waarop staat wat er gedaan is die periode en hoe dat gedaan is.

De hb-leerling is het ondergeschoven kindje t.o.v. de Iln. die aan de onderkant uitvallen. Die Iln. kosten erg veel tijd.

Wat ik graag anders zou willen is dat ik meer tijd heb om deze Iln. te begeleiden en ik zou graag meer materialen willen hebben.

Een plusklas voor deze Iln. zou ik ook graag willen. Dat ze met een aparte leerkracht een keer per week bij elkaar zitten.

5. Welke middelen gebruik je nu en op welke manier? Hoe pas je je klassenmanagement daarop aan? Wat mis je nog?

Routeboekje voor rekenen. Samenvatten van teksten, computer opdrachten, Engelse leesboekjes, techniekopdrachten, bouw-constructiemateriaal, Kien, Rekentijgers, Detective Denkwerk, Meten is weten, metriekstelsel boekjes, boekjes over grafieken en tabellen, rekenpoker, smartgames en technisch lego.

In gesprek blijven met de lln. wat willen ze zelf leren, doen en weten.

6. Wat is het effect van de verrijkingstof op de leerlingen? Wat doe jij als leerkracht en wat doen de leerlingen als niet het gewenste effect wordt bereikt?

Het effect is dat de lln. gemotiveerder zijn, ze gaan nauwkeuriger werken, ze pakken makkelijker dingen op en gaan met plezier aan de slag (sommigen niet)

Ze zijn trots op hun werk.

Als het niet het gewenste effect heeft dan kijk ik naar mezelf als leerkracht. Ik let op de leerstijl van lln.. Ik kijk dan naar mijn instructie, hoe is die geweest?. Misschien moet ik dan voor deze lln. kleinere stappen maken en met het kind in gesprek gaan. Vooral eerst kijken naar jezelf als leerkracht.

7. Wat heb je nog nodig? En van wie? Wat verwacht je van je collega's, de ib-er en van de directeur?

Wat ik nodig heb en graag zou willen is eens op een andere school kijken met het hele team. Kijken hoe dingen concreet in de praktijk gebracht worden door een andere school.

Ik zou graag een goede ruimte in de school willen hebben voor de materialen, waarbij een bepaald leensysteem gehanteerd wordt. Ik zou ook flexibele werkplekken voor de lln. willen en dat ze klasoverstijgend kunnen werken.

Ik zou graag willen dat het hele team hierin mee zou gaan, nu gaan sommige collega's mee en anderen niet, omdat het teveel werk zou zijn.

Ik verwacht van de ib-er dat het een kartrekker is, iemand die kritisch meedenkt en tips en suggesties geeft.

Van de directeur verwacht ik dat hij betrokken en bevlogen is en een zak met geld ter beschikking stelt.

Ik wil graag oplossingsgericht hiermee aan de slag gaan, sommigen zien het als een last. Anderen zien het niet en vinden dat het altijd aan het kind ligt, zij kijken niet waarom een kind zo doet. lln. vragen dan op een negatieve manier de aandacht in de ogen van de leerkracht zijn ze dan alleen maar storend. Leerlingen gaan klieren omdat het te makkelijk is. Als je daar niets mee doet worden het kliertjes. Of ze worden heel kritisch en gaan naar de lk. Toe. Sommige collega's vinden dat irritant en bijdehand, dat ligt aan de persoon (de lk.)

Heeft elke lk. De vaardigheden om het te kunnen zien en begeleiden?

Je kunt die vaardigheden vergroten door er een studiemiddag aan te wijden.

Het is ook goed om de dialoog aan te gaan met elkaar. Hoe herken jij het? Hoe begeleid jij? Hoe signaleer jij? En dan.....

8. De schaalvraag: Welk cijfer geef je het hoogbegaafdheidsbeleid op school nu?

Een 4.

Omdat het heel karig is, wat betreft expertise en materialen/middelen. Het is nu heel leerkrachtafhankelijk.

9. Wat heb je nodig om het cijfer uit vraag 8 hoger te laten worden?

Expertise vergroten. Middelen en materialen erbij. Intervisie in het team. Collegiale consultatie. De dialoog met elkaar aangaan. Een lijn in de school, een stappenplan.

Bijlage 8

Enquête (Hoog)begaafdheid

Beste collega's,

Ik volg de studie Master Special Educational Needs (SEN) bij Fontys in Nijmegen.

Voor mijn opleiding doe ik onderzoek naar de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen bij ons op school.

Hiermee breng ik de beginsituatie in kaart zodat er aanbevelingen gedaan kunnen worden voor het opzetten van een protocol, een doorgaande lijn.

Daarvoor heb ik zeven collega's geïnterviewd.

Uit die interviews heb ik een aantal items gehaald voor een vragenlijst.

Omdat ik uitspraken wil doen over de school, het team als geheel is het van belang dat ik deze vragen aan iedereen voorleg. Iedereen krijgt dan ook de gelegenheid om aan te geven in hoeverre de items op hem/haar van toepassing zijn.

Dit is nodig om mijn onderzoek valide te laten zijn.

Ik wil jullie bij voorbaat heel hartelijk bedanken voor het invullen van deze vragenlijst, dat jullie daar de tijd voor hebben genomen, want ik besef heel goed dat alles tijd kost, kostbare tijd.

Het invullen gaat als volgt en kan anoniem, maar dat hoeft niet.

De bedoeling is dat je achter elke uitspraak een kruisje zet in de kolom ja of nee, als je het eens of oneens bent met deze uitspraak.

Als je opmerkingen hebt, kun je die in de derde kolom opmerkingen kwijt en als je iets heel anders wilt toevoegen dan graag in het vakje anders:

Het invullen kost ongeveer 15 minuten.

Zouden jullie de vragenlijst vóór de meivakantie, dus uiterlijk 29 april in mijn postvak willen leggen?

Bedankt!

Ineke

Enquête (Hoog)begaafdheid

1. Een(hoog)begaafde leerling heeft de volgende kenmerken:

Ja

Nee

Opmerkingen:

Zij kunnen meer aan dan de reguliere lesstof

11

1

Afhankelijk van de individuele leerling.

Zij kunnen snel verbanden leggen

12

Ligt er wel aan of het om lesstof gaat die hen interesseert.

Zij gebruiken verschillende oplossingsstrategieën

12

Kan, hoeft niet altijd zo te zijn

Kunnen snel schakelen naar een andere manier en kunnen ter plekke een nieuwe manier bedenken.

Zijn snel klaar met hun werk

7

4

Dat kunnen ze wel, afhankelijk van de interesse is dat zo.

Vaak wel, maar dit zegt ook niet alles

tenzij zij het werk niet interessant vinden, dan laten ze non-verbaal zien dat zij zich vervelen en zijn ze met andere dingen bezig.

Dat hoeft niet altijd zo te zijn, want ze zijn wel perfectionistisch

Hoeft niet; onderpresteerders

Afhankelijk van de individuele leerling.

Maken weinig tot geen fouten in hun werk

5

4

Dit hoeft niet altijd zo te zijn. Ze kunnen soms ook geen zin hebben (onder presteren).

Dat kunnen ze wel, afhankelijk van de interesse is dat zo.

Hoeft niet; onderpresteerders

Afhankelijk van de individuele leerling.

Hebben een brede interesse

10

1

Dit kan. Maar soms hebben kinderen ook één bepaalde interesse. Hoeft naar mijn idee ook niet altijd, soms zijn ze op één ding echt gefixeerd..

Vaak wel, hoeft niet

Hoeft lesstof maar een keer aangeboden te krijgen (zonder herhaling)

8

3

Afhankelijk of ze het in één keer beheersen

Sommige onderdelen moeten toch wel worden geautomatiseerd. Je kunt wel de hoeveelheid aanpassen. (verminderen)

Afhankelijk van de individuele leerling.

Maar..... blijft betrekkelijk

Communiceren op een hoger niveau

11

1

Zij kunnen vaak wel anders reageren dan dat je wellicht verwacht.

Bij toetsen scoren zij zeer hoog

10

1

Dit is ook wisselend. Het ligt ook aan de concentratie van kinderen. Als een kind zijn dag niet heeft of geen zin heeft

om iets te doen dan kan hij/zij ook fouten maken.

Soms door hun slordigheid niet, maar meestal wel.

Vaak wel, mits de motivatie aanwezig is.

tenzij zij onderpresteren en de aangeboden stof hen niet voldoende uitdaagt, In dat geval zullen zij de toetsen misschien niet met hun volle aandacht en inzet invullen.

Afhankelijk van het kind

Maar..... blijft betrekkelijk

Anders:

Bij het beantwoorden van deze lijst is meteen de vraag: Welke kinderen vallen hieronder? Ik heb een aantal kinderen die de leerstof goed aan kunnen, maar die ik niet meteen hoog/meerbegaafd wil noemen.

2. Ik signaleer op de volgende manieren in de groep:

Door observatie

10

1

Je vangt wel signalen op tijdens de lessen.

Ik mis wel een goed observatie-instrument.

Door toetsresultaten

11

1

- Door te luisteren naar de leerling

11

Door gesprekken met ouders

11

2

Als ouders dingen signaleren thuis en dit mij vertellen doe ik hier wel iets mee.

signalen van ouders moet je serieus nemen.

Ook.

Door te constateren dat de leerling onderpresteert

7

4

Door een gesprek met hem aan te gaan en dingen te vragen kom je er al snel achter of het kind de stof wel of niet beheerst.

Dit heb ik nog niet echt mee gemaakt.

In sommige gevallen wel ja!

dit is lastig vast te stellen, daarvoor heb je de andere signalen nodig, die ik met 'ja' heb aangekruist.

Want dan is de interesse er niet voor de aangeboden stof of is het te gemakkelijk

Dit gebeurt minder snel

Hoe constateren we dat?

Ook.

Doordat de leerling laat merken dat hij/zij de lessen saai vindt.

11

Als zijn werkhouding zwak is en als je weet van de lln. dat hij de stof wel aan moet kunnen dan ga je in gesprek.

Dit kan een signaal zijn.

Anders:

Niet direct saai. Ik denk dat 't een breder kader verdient. Elke leerling zou op 't puntje van de stoel moeten zitten en uitgedaagd dienen te worden. Ik kan me voorstellen dat afhankelijk van de belangstelling de stof in/bij bepaalde onderdelen ook dan wel eens saai kan zijn.

Ja

Nee

Opmerkingen:

3. Ik begeleid de leerlingen als volgt in de groep:

Er wordt vooruitgetoetst met rekenen, daarna compacten en verrijken.

8

3

in samenwerking met IB

De ontwikkelingsmaterialen die al in de groep aanwezig zijn, zet ik op een uitdagender manier in. Ik vraag meer van die leerlingen

10

1

Nog niet

Inspelen op de interesses van een kind. Wat zou dit kind zelf graag nog willen leren? (motivatie bevorderen!)

Proberen we wel

Ik voer gesprekken met de leerlingen.

12

In het rapport wordt op een apart inlegvel de verrijkingsstof beoordeeld

8

3

Het zou goed zijn als we dat kunnen meenemen.

heb ik nog geen ervaring mee gehad, is nog maar net ingevoerd.

Ik bespreek de verrijkingsstof met de leerlingen.

9

1

het met elkaar bespreken van de stof geeft verschillende oplossingen, strategieën en inzichten

1 keer in de maand

Soms

Anders:

4. Bij het proces van begeleiding worden de volgende personen betrokken:

Leerkracht van de vorige groep van de leerling

6

4

Dit was dit jaar niet het geval. Maar dit kan een mogelijkheid zijn voor de toekomst.

Is wel belangrijk, maar was het afgelopen jaar niet nodig

Al kan het zijn dat je van mening verschilt.

Voor groep 1/ 2 gaat dit niet op.

Wat is er al gebeurt?

Er is helaas nog geen/te weinig contact met peuterspeelzaal en BSO

De leerling zelf

11

Wat vinden zij interessant? Waar wil je meer van weten?

De ouders

10

Alleen via 10min-gesprekken en rapport.

De intern begeleider

11

niet bij alle kinderen, alleen bij die leerling die er echt uitspringt

Wat is er allemaal aanwezig?

Andere collega's

9

2

Vragen of zij nog tips/adviezen hebben.

Indien nodig

Ook mensen uit het werkveld die je tegenkomt tijdens studie.

Wat doen collega's in hun groep met 'soortgelijke' kinderen.

Anders:

5. Ik gebruik de volgende materialen bij de begeleiding van hoog/meerbegaafde leerlingen:

Kien

8

1

Ja af en toe. Eerst het plusboekje en dan werken ze in ?? . Kien is nog een paar keer geweest.

4 blz. per week

Kidsweek

5

4

Niveau A

Detective Denkwerk

6

3

Mindere frequentie

Ja

Nee

Opmerkingen:

Reguliere ontwikkelingsmaterialen

6

2

Weet niet precies wat je hier bedoeld

?

Nieuwsbegrip

6

3

Inloop en vooral als hulp bij HP BL

Nauwelijks

Lego

5

5

Momenteel niet, maar is een goed idee

Smartgames

7

2

Inloop

Webkwestie

3

6

Als maandopdracht (of soms zelfs langer, afhankelijk van opdr.)

computer

8

2

Als keuze op hun planning

Anders:

Werkstuk laten maken over eigen gekozen onderwerp.

6. Het effect van mijn begeleiding op de leerlingen is:

Zij gaan enthousiast aan het werk met de verrijkingstof

7

1

Valt mij vaak erg tegen.

Enthousiast thuis

Zij zijn gemotiveerder dan voor de begeleiding

9

Leerlingen voelen zich gewaardeerd en gehoord, mede door het inlegvel in het rapport waarop een beoordeling genoteerd wordt

6

1

weet ik niet, nog geen opmerkingen over gehoord.

geen ervaring mee

Leerlingen zijn meer betrokken bij de lesstof omdat zij aangesproken worden op hun niveau

9

1

Soms, ik vind het nog te weinig

De kinderen vinden dit erg fijn.

Ook ouders zijn hier over te spreken. Hebben ze soms voorgaande jaren gemist. (Bij bijvoorbeeld zoons of dochters die ook op St. Joseph hebben gezeten en die nu op het VO zitten.)

Zijn ook bij de reguliere lesstof goed betrokken.

Anders:

7. Wat ik nog mis is:

Uitdagend materiaal, wat anders is dan weer een stencil, weer iets in het platte vlak.

12

Op het gebied van techniek en natuurkunde en het creatieve vlak.

de materialen moet je up-to-date houden. Er verschijnt regelmatig nieuw materiaal of nieuwe interessante sites. De werkgroep zou dit bij moeten houden en middels een nieuwsbrief onder de aandacht van de collega's brengen.

Er moet getracht worden om niet altijd hetzelfde aan te bieden. Webkwestie en Kidsweek is een goede toevoeging. Meer is altijd welkom.

Uitdagende computerprogramma's

10

2

De kinderen vinden de programma's op de computer vaak te makkelijk. Geen uitdaging!

heb ik te weinig zicht op

Een centrale plek voor de verrijkingsmaterialen

12

Weten wat collega's in de klas hebben!

Structureel overleg in het team over deze leerlingen

11

1

Is zeker nodig!

tijdens de leerlingbesprekingen ervaringen met elkaar delen (interview)

Interessant en leerzaam om te weten hoe andere leerkrachten met deze kinderen omgaan. Wellicht zijn er goede ideeën voor materiaal.

Een eenduidige definitie voor onze school, over welke leerlingen hebben wij het eigenlijk?

12

Ik vind het wel moeilijk om hier zelf een duidelijke definitie over te geven. Elk kind is anders.

Wat zijn de eisen? Wanneer ga je echt een extra planning of materiaal aanbieden?

Tips om leerlingen uit te kunnen dagen met de reguliere materialen

10

2

Nooit verkeerd! Ik zeg: studiedag!

Of zelfs studie/cursus teambreed!

Zorgen voor structuur in het extra werk is een uitdaging.

Ja

Nee

Opmerkingen

Een signaleringsinstrument

11

?

Misschien is dit wel handig. Dan heb je wel 1 lijn binnen de school. Iedereen moet zich dan hier aan houden.

Als deze er zijn.

Lastig. Hoog/meerbegaafdheid kan een zeer breed spectrum hebben.

Eenduidige afspraken in het team omtrent signalering en begeleiding

12

Is wel handig in verband met de doorgaande lijn!

Inzichtvragende materialen

12

Waar kinderen langer mee bezig kunnen zijn. Dus niet als Kien en Detective, maar waar kinderen in een soort projectvorm langer mee bezig kunnen zijn (in tweetallen/drietallen...)

Materialen die uitdagen op het creatieve vlak

11

1

Zeker!!!

Waar kinderen langer mee bezig kunnen zijn. Dus niet als Kien en Detective, maar waar kinderen in een soort projectvorm langer mee bezig kunnen zijn (in tweetallen/drietallen...)

Anders:

8. Van de werkgroep verwacht ik dat zij:

Informatie verstrekken over hoog/meerbegaafdheid

11

Al ga je als leerkracht ook zelf wel op onderzoek uit. Ik denk dat we alleen nog meer met elkaar moeten delen! Gebruik moeten gaan maken van elkaar expertise en kwaliteiten!

Informatie vertrekken over materialen

11

Als een soort tussenpersoon en contactpersoon op school. Consensus op school is belangrijk en het signaleren.

Begeleiding geven aan de leerkrachten

7

2

Waar nodig!

alleen op vraag van de leerkrachten

Dit verwacht ik meer in consensus met collega's m.b.v. werkgroep.

Wel promoten van ideetjes e.d., maar Ik moeten het zelf doen/willen. Wil geen controlemiddel zijn voor collega's

Eventueel een soort plusklas opzetten

6

5

Dit vind ik moeilijk. Ik kan het in mijn eigen groep nu nog hendelen. Maar misschien een idee voor de toekomst

Lijkt mij wel leuk!

binnen school of binnen Lochem

Er moet altijd wel een koppeling blijven naar de rest van de groep. Met presentaties o.i.d. Dit heeft in mijn inziens geen prioriteit.

?Zou mooi zijn!

Doorgaande lijn in de school bewaken en borgen, middels een protocol

10

Zeker weten! Anders blijven we op die eilandjes zitten.

Anders:

9. De eerste stap die gezet moet worden is volgens mij:

Een visie formuleren die gedragen wordt door het hele team, wat willen wij met deze leerlingen?

11

stap 1

Juist!

Deskundigheidsbevordering voor het hele team

7

2

Stap 3

Deskundige werkgroep lijkt voldoende.

Helder krijgen over welke leerlingen het gaat

12

Dit is heel belangrijk!!!!!!!

stap 3

Dus.....

Anders:

Ik denk dat je met deze speerpunten hierboven aan de slag moet gaan! Het één kan niet zonder het andere.